

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta

Katedra církevních dějin a práva

Rafaela Friess

**Husova československá bohoslovecká fakulta v Praze
1950-1990**

**John Hus Czechoslovak Faculty of Theology
in Prague
1950-1990**

Magisterská práce

Praha 2006

Prohlašuji, že předloženou magisterskou
práci jsem napsala sama a použila jen
literaturu, která je řádně citována.

V Praze, dne 30. března 2006

A handwritten signature in black ink, appearing to read "Lenka Hájová". The script is cursive and fluid, with the first name "Lenka" written in a larger, more prominent style than the last name "Hájová".

OBSAH

Úvodem I

I. Stručné dějiny bohosloveckého vzdělávání v Církvi československé v letech 1920-1949

I. 1. Metodologické úvodní poznámky 1

I. 2. Pokusy o vzdělávání duchovenstva v době tzv. pravoslavné krize 2

I. 3. Farského názory na vzdělávání bohoslovců 3

I. 4. Studium bohoslovců CČS na Husově evangelické fakultě bohoslovecké... 4

I. 5. Vysoká škola bohovědná československé církve a jiných svobodných církví křesťanských v Praze 1932-193411

I. 6. Bohoslovci CČS zpět na Husově fakultě (1934-1939)13

I. 7. Pololegální výchova a vzdělání bohoslovců CČS za války17

I. 8. Na obnovené Husově fakultě s prvním děkanem z řad CČS 21

I. 9. Kurzy pro kazatele 27

II. Dějiny Husovy československé bohoslovecké fakulty 1950-1990

II. 1. Obecné předpoklady a vládní nařízení č. 112/1950 Sb. 29

II. 2. Konstituování nové Husovy československé bohoslovecké fakulty 33

II 3. Struktura nové fakulty – neměnná skutečnost v proměnách času34

II 4. Počty studentů a potřeby CČS 40

II. 5. Formální průběh studia 42

II 6. Počty studentů – nevyřešený personální problém CČS 44

III. 7. Bohoslovecký internát a knihovna 45

II	8. Teologická práce a odborné úkoly	47
II	9. Změny, postupně realizované a epilog	59
III	Závěr	63
	Seznam použité literatury	67
	Summary in English	70

Úvodem

Od počátku jsem si byla vědoma, že téma, které jsem si vybrala pro svoji magisterskou práci, je téma zajímavé, ale nelehké. Podrobné dějiny fakulty budou vyžadovat mravenčí práci v archívech, shromažďování dokumentů, jejichž lokace není předem známa. Je jisté, že mnoho dokumentů muselo existovat, že však ve víru převratných událostí zmizely. Dějiny Husovy československé fakulty z historického hlediska by měl zpracovat profesní historik nebo právní historik - domnívám se ovšem, že i on by měl být ze společenství Církve československé husitské, protože bez vnitřního porozumění církvi i fakultě nelze „objektivně“ podat z dané látky téměř nic.

I když v této práci je hodně faktů, převzatých především ze sekundární literatury, její cíl je trochu jiný: zhodnotit teologické a duchovní směřování fakulty, ukázat, co znamenala pro českou společnost a ekumenu, jaké byly její vztahy k zahraničí, čím přispěla do vytváření pestré patety českého křesťanstva ve 2. polovině 20. století.

Každý autor má zachovávat nepsané pravidlo, aby psal o minulých věcech s určitým odstupem. Časový odstup je jistě v tomto případě zachován. HČSB již šestnáct let neexistuje. Její právní nástupkyně, Husitská teologická fakulta Univerzity Karlovy je již školou nového, jiného typu - a v nových podmínkách tomu ani jinak být nemůže. Proto z hlediska časového je možno k hodnocení již přistoupit. Jinou záležitostí je odstup osobní. Nemohu popřít, že vzhledem k tomu, že oba moji rodiče jsou kněží Církve československé husitské a otec je dokonce profesorem jednoho z hlavních teologických oborů - systematické teologie - tento odstup není vždy zachován. Jsem od mládí spjata s církví i s HČBF, nemohu a nechci tuto skutečnost nijak popírat. Ostatně to byl jeden

z důvodů, proč jsem se po letech v emigraci také rozhodla dálkově vystudovat na UK-HTF. Proto je přístup „sine ira et studio“ k celé věci v mém případě nemožný. Jsem pamětníkem celé řady událostí - a pokud někde neodkazuji na literaturu, píši z vlastní zkušenosti a vlastních vzpomínek. Fakta jsou více či méně známá, nejsou známé nebo jsou méně známé některé okolnosti, spojené se životem a dílem HČBF. Výhoda pamětníků je, že nemohou být nijak manipulováni, protože mají osobní zkušenosti.

V případě HČBF je zde jeden vážný problém, se kterým se budou potýkat další generace badatelů - a není to problém jen této fakulty, nýbrž celého období 1948-1989. Tzv. socialistická zákonitost něco jiného hlásala a něco jiného ve skutečnosti umožňovala. Řada věcí nebyla možná, i když na papíře to možné bylo. V našem případě se to týká doktorátů, habilitací, publikační činnosti, přijímacích zkoušek a celé řady věcí běžného akademického provozu.

Právě zde je nezastupitelné místo pamětníků, aby upozornili na mechanismy, které anomální stav zavinily. Proto si myslím, že z tohoto hlediska byla volba mého téma oprávněná.

Konečně nebylo lehké psát tuto práci v cizině. Nicméně pokud jsem se rozhodla opírat o vydanou literaturu a nikoliv o prameny, nebyla tato překážka nepřekonatelná.

Děkuji všem, kdo mi v mé práci jakkoliv pomáhali - především pak jejímu vedoucímu Doc. Láškovi, který mě včas upozornil na mnohá úskalí, jímž se mohla vyhnout.

Rafaela Friess

V Heidelbergu, dne 30. března 2006

I. Stručné dějiny bohosloveckého vzdělávání v Církvi československé v letech 1920-1950

I.1. Metodologické úvodní poznámky

I když neexistuje ještě ucelená monografie o dějinách bohosloveckého vzdělávání v Církvi československé (husitské), přece jen na tomto poli bylo učiněno velmi mnoho. Je to důkazem skutečnosti, že CČS(H) na vzdělání kladla - nehledě na stále vyslovovanou kritiku - velký důraz a od samého začátku se touto otázkou velmi vážně zabývala. Výsledky se musely dostavit a je zajímavé, že kvalitní vzdělávání přispělo také ke slušné úrovni růstu této církve a také k umožnění kroku, který se nazývá „kopernikánským obratem“ po II. světové válce. Tento vývoj je však spojen již s novou samostatnou fakultou, existující v letech 1950-1990. Tato fakulta bude pak také předmětem našeho zájmu. Abychom však pochopili hlouběji její směřování, musíme předeslat několik stránek o tom, co se dělo do r. 1950¹.

Budeme zde vycházet z toho, co nabídl ve svých velmi cenných studiích dlouholetý děkan HČBF M. Salajka². Měl v rukou dokumenty, které v mnohém případě nejsou dnes dostupné a některé z nich se snad ztratily nenávratně.

Aby bylo možno napsat podrobné dějiny duchovenského vzdělávání v CČS(H), bylo by třeba studium v archívech. Vzhledem k mé situaci (píši práci v zahraničí) to bohužel není možné. Omezím se tedy na sumarizaci toho, bylo možné nalézt v literatuře a tento stav bádání - ke kterému se dospělo samozřejmě také na základě práce s prameny - se pokusím

¹ Celá problematika musí být nahlížena pouze v souvislosti s dějinami CČS(H). Bohužel jediné rozsáhlejší dějiny této církve (do r. 1973) nabízí Rudolf Urban: *Die Tschechoslowakische Hussitische Kirche, Marburg/Lahn 1973 (Marburger Ostforschungen, Bd. 34)*.

² Jedná se především o hlubokou sondu Milana Salajky: *Úsilí CČS(H) na poli fakultní teologické práce a bohosloveckého vzdělávání*, in. Theologická revue CČSH, roč. 58(20)/1987, str.1-18; 35-54; 92-96, ale i o ročenku Husitské bohoslóví 1995, Praha 1995, kterou připravil týž autor.

sumarizovat a komentovat s odstupem, který umožňuje daleko nezáužatější pohled, než tomu bylo po r. 1990, tedy v době, kdy „stará“ Husova fakulta inkorporací zanikla a byla včleněna do Univerzity Karlovy. Přes všechna ujišťování o právní kontinuitě, která jsou jistě korektní a správná, je nutné říci, že nová fakultě se vyvíjí již jiným směrem.

I.2. Pokusy o vzdělávání duchovenstva v době tzv. pravoslavné krize

Nutno říci, že onen důraz na vzdělání duchovenstva, který byl patrný od počátku - církev přece navazovala na radikální dědictví modernismu - procházel velmi složitými cestami. V první fázi, kterou je možno omezit lety 1920-1924 se spoléhalo na pravoslavnou církev. Srbské pravoslaví bylo z mnoho důvodů pro novou církev přitažlivé, i když požadavky, vyslovené v memorandu této církvi v r. 1921 realistické nebyly. Srbská církev měla jasně rozpoznat, že nové společenství, vzniklé z radikálního dědictví modernismu, není pravoslavné a nemá ani sklony se k pravoslaví přiklonit. Bohužel archijerejský synod Srbské pravoslavné církve viděl příležitost pro pravoslavnou misii, resp. evangelizaci a pustil se do jednání, která skončila nutným rozchodem v létě roku 1924³. Rozchod přinesl zklamání a hořkost na obou stranách, čemuž se bylo možno vyhnout, kdyby byly kriticky prozkoumány „vstupní podmínky“ dialogu hned v r. 1920.

Několik studentů studovalo na pravoslavných školách v Bělehradě a Sremských Karlovcích. Do Čech se vraceli jako pravoslavní jáhni, kteří měli přispět posléze k utužení pravoslaví uvnitř CČS. Podle Salajky⁴ čtyři z těchto studentů nastoupili v r. 1925 ke studiu na Husově československé evangelické bohoslovecké fakultě. Týž autor správně

³ Z hlediska CČS ličí celý tento vývoj Alois Spisar: *Ideový vývoj církve československé (Nástin)*, Praha 1936, str. 114-220.

⁴ Srov. M. Salajka: *cit. dílo* (1987), str. 2.

poznamenává, že jinak se studium na pravoslavných školách nijak výrazněji neprojevalo: slovanské liturgické prvky, která do CČS pronikly, včetně silně nacionalisticky slovanské interpretace odkazu soluňských bratří Cyrila a Metoděje - to obé bylo přítomno v národě stejně, bez vlivu pravoslaví⁵.

Bylo by zajímavé sledovat, kde nakonec studenti CČS, kteří studovali na pravoslavných školách skončili. Lze se domnívat, že po odchodu pravoslavného křídla v r. 1924 následovali biskupa Gorazda a přispěli k rozvoji pravoslavné církve u nás. Nepodařilo se mi žádnou statistiku objevit, nicméně mohu svoji hypotézu doložit konkrétním případem: Jiří Antonín Novák, duchovní pravoslavné církve, později doktor teologie, církevní hodnostář a autor knih byl jedním z těchto studentů⁶.

Pokud jde o pravoslaví či o myšlenky s ním spojené, je možno uvést ještě jeden model: ústředí nové církve uvažovalo v květnu 1920 o tom, že bude založeno nová bohoslovecká fakulta pro slovanské státy. Další myšlenkou bylo, že CČS si přivede ze zahraničí pravoslavné učitele na Husovu fakultu, kde budou vyučovat její adepty kněžství. Tento požadavek se ukázal jako naprosto nerealistický, neboť narážel jako na státní předpisy (kvalifikace těchto vysokoškolských pedagogů), tak na konfesně formulovaný statut této fakulty.

I. 3. Farského názory na vzdělání bohoslovců

Farského kritický odstup k pravoslaví je obecně znám. Byl to v posledku také on, kdo formuloval jasně orientaci nové církve. K pravoslavné orientaci byl Farský kritický i v otázce teologického vzdělání⁷. Bylo mu jasné, že orientace na zahraniční pravoslavná učiliště nemůže přinést kýženého výsledku a již v polovině roku 1921 zvažoval tři varianty jak vzdělávat budoucí kněžský dorost: v první řadě to byla možnost

⁵ Cyrilometodějský motiv se objevuje opakovaně, naposledy v programové brožuře *Obnova církve katolické v Republice Československé*, Praha 1919.

⁶ O něm viz Jaroslav Šuvarský: *Biskup Gorazd*, Praha 1979, str. 197.

⁷ Nejnověji souborně o Farském srov. Václav Kadeřávek-Zdeněk Trík: *Život a víra Dr. Karla Farského*, Praha s.d.

studia na některé sekulární škole, kde byly pěstovány vědy, blízké studiu náboženství (religionistika, filozofie, pedagogika) - tomu byla v té době nejblíže filozofická fakulta. Za druhé to bylo využití právě vzniklé evangelické Husovy fakulty, kdy by byly zřízeny patřičné katedry pro CČS. Za třetí to bylo zřízení samostatného učiliště, které by vzniklo jako soukromá vysoká škola⁸.

Dá se říci, že pozdější vývoj dal Farskému zapravdu, neboť druhá a třetí varianta, jím ukázaná, bylo pak opravdu realizována - s částečným překrýváním obou variant v některých obdobích.

Salajka správně a s obdivem poznamenává, že i když státní předpisy Československé republiky předpokládaly pro faráře středoškolské vzdělání s maturitou, CČS vždy uvažovala o tom, že budoucí duchovní musí mít vzdělání vysokoškolské. V tom podle Salajky navazuje CČS na katolický modernismus, který klad na důsledné vzdělání velkou váhu.

I když v první fázi bylo již jasné, že CČS se hlásí i k reformační tradici, o vyslání bohoslovců na evangelická učiliště do zahraničí se uvažovalo v počátečním stadiu pouze okrajově. J.R. Stejskal sice studoval v Paříži a dosáhl zde v r. 1923 doktorátu teologie na protestantské fakultě se silně reformovaným zázemím, ale to byl již vystudovaný teolog⁹. Pro studenty - jak bychom řekli dnes - pregraduálního studia - se s něčím podobným nepočítalo.

I. 4. Studium bohoslovců CČS na Husově evangelické fakultě bohoslovecké

Nejvíce se pro výchovu budoucích bohoslovců nabízela právě zniklá „Husova evangelická fakulta bohoslovecká“, která vznikla na základě zákona ze dne 8. dubna 1919 a zahájila svou

⁸ M. Salajka: *cit. dílo* (1987), str. 2.

⁹ J.R. Stejskal: *Les Proces des Jean Huss. Etude historique et dogmatique*, Paris 1923. Tato doktorská disertace česky nevyšla.

práci na podzim téhož roku¹⁰. Fakulta tedy vznikla těsně před vznikem CČS a nebyla s ní duchovně nijak spojena. Problémů bylo ostatně více: předně fakulta byla určena pro domácí evangelíky, kteří dříve studovali především ve Vídni, ale také na německých fakultách, případně na reformovaných fakultách ve Skotsku. Začátky této fakulty byly víc než skromné: její provoz začal v sakristii kostela sv. Salvatora, měla tři profesory a čtrnáct studentů. Nepatřila také do svazku pražské české univerzity - touto otázkou se zde podrobněji zabývat nebudeme. V r. 1920 (rok vzniku CČS) se fakulta sice mírně konsoliduje, ale CČS to ještě žádné záruky nedává. V témže roce má pět profesorů a něco kolem třech desítek studentů. Až do roku 1939 pak byla umístěna v různých prostorách v Klementinu. Na tuto fakultu se ovšem záhy začali zapisovat i bohoslovci CČS. První z nich se zapsal v r. 1921 (Karel Mrzena) a lze se domnívat, že tomu tak bylo s požehnáním vedení církve¹¹.

Hned v dalším roce - 1922 - je CČS vysláno na Husovu fakultu hned 14 adeptů kněžství. Církev si zřídila malý internát (Na Perštýně 9, Praha 1), kde byli kandidáti duchovenského stavu ubytováni - budova v Dejvicích ještě nestála.

Na Husově fakultě platily pro studium obdobné předpisy, jako na fakultách univerzity. Jako řádný student mohl být zapsán pouze ten, kdo měl maturitu z latiny nebo z řečtiny. Ostatní posluchači mohli být zapsáni pouze jako mimořádní. Většinou si postupně doplňovali předepsané vzdělání nebo různým způsobem vypomáhali v církevní službě.

Bylo by chybou, kdybychom nezmínili ještě skutečnost, že již v r. 1923 mohl být první bohoslovecký internát změněn na bohosloveckou kolej. Sídčila ve Šmilovského ulici na Vinohradech (č.8) a bydlelo v ní do 20 studentů. V této koleji

¹⁰ Počátky fakulty jsou velmi podrobně popsány v knize *Sborník k prvnímu desetiletí Husovy fakulty 1919/20-1928-1929*, Praha 1930, str. 5-12.

¹¹ M. Salajka: *cit. dílo* (1987), str. 16.

také probíhala výuka: učil zde sám Dr. Karel Farský, dále Dr. Karel Statečný, později Dr. František Kovář. Po stránce organizační zde působili generální tajemník Ústřední rady ČČS Antonín Procházka a farář Martin Zeman¹².

Je nutné uvést, že ČČS se snažila prakticky ihned habilitovat na Husově fakultě své docenty. Když se ukázalo, že import ze zahraničí je nemožný a nežádoucí, velmi rychle se zorientovala. Ukázalo se však, že najít vhodné osoby nebude tak jednoduché, jak se na první pohled zdálo.

Brzy se na Husově fakultě vytvořil stav, který pak vlastně přetrvával až do vzniku samostatné konfesní fakulty: většina studentů byla československého vyznání. Salajka uvádí, že v letech 1924-1928 na fakultu přišlo celkem 170 adeptů z řad ČČS¹³. Samozřejmě to odpovídá obrovskému rozvoji, kterým ČČS procházela - nicméně právě v oblasti vzdělávání bylo citelně cítit, jako nová církev není na tento vývoj připravena.

V r. 1924 se na Husově fakultě habilitoval první docent pro ČČS, který splňoval všechna přísná kritéria: byl jím bývalý profesor českobudějovického katolického semináře Dr. Karel Statečný, který přednášel systematiku, resp. věrouku ČČS¹⁴. Po roce se stal mimořádným profesorem. Statečný je mimořádnou teologickou osobností a pro ČČS má velký význam. Je to právě on, kdo tvoří svorník mezi odkazem katolického modernismu a české reformace. Od něho pochází pak i nynější fakultní heslo, původem citát, který se stal nejen pro bohoslovecké vzdělávání, ale pro celé směřování ČČS programem: „Dokončit českou reformaci“. Pro mladou církev bylo obrovskou ztrátou, když tento myslitel v r. 1927 zemřel v relativně mladém věku. Je škoda, že neexistuje doposud vědecká monografie, věnovaná jeho životnímu dílu. Existují sice

¹² Tamtéž, str. 5.

¹³ Tamtéž, str. 6

¹⁴ Statečný vstoupil do ČČS později, nikoliv hned po jejím založení. O počátcích styků Statečného s Farským viz Jan B. Lášek: *Příspěvek k budoucímu životopisu Dr. Karla Statečného*, in: Zdeněk Kučera-Jan B. Lášek (ed.), *DOCETE OMENES GENTES*, Brno 2004 (Pontes Pragenses, Sv. 35), str. 137-141.

reflexe jeho jednotlivých myšlenek i rámcové teologické hodnocení, nemůžeme však popřít, že současná teologická škola CČS vědeckou monografií o Karlu Statečném potřebuje, stejně jako soupis jeho publikovaných prací.

Zabýváme-li se bohosloveckým vzděláním v prvních letech existence CČS, nesmíme pustit ze zřetele, že všechno, co se v této oblasti konalo, byla vytvářeno pro budoucnost. Většina adeptů kněžství vstoupila do praktické duchovenské služby později. Naprostou převahu duchovenského sboru tvořili duchovní, vzdělání ještě v římskokatolické církvi. Bylo jich kolem 130.

Velmi závažným milníkem v dějinách bohosloveckého vzdělávání CČS je stavba vlastní koleje v Praze-Dejvicích. Protože tento dům byl v letech 1950-1990 sídlem samostatné fakulty, je třeba, abychom se zde stručněji zastavili. Budova dejvické koleje se stavěla přibližně jeden rok a byla otevřena 1. října 1926. CČS měla tehdy asi 80 bohoslovců a 60 z nich mohla nabídnout v této nové koleji ubytování. Velký význam mělo, že i v této koleji byla široce pěstována výuka. Ředitelem koleje byl v letech 1926-1930 dr. František Kovář, později jeden nejvýznamnějších teologů CČS a její třetí patriarcha¹⁵. Kovář, původem katolický kněz a modernista, se seznámil i s tehdejší teologií protestantskou a je možno jej považovat za jednoho z nejvýraznějších českých biblistů 1. pol. 20. století. K jeho zásluhám - vedle jiného - patří m.j. fakt, že v plné šíři uvedl na českou odbornou scénu metodu historie forem (Formgeschichte), kterou aplikoval také v praktické exegesi. I Kovářův vědecký odkaz čeká na svého odborného zpracovatele - přesto, že na rozdíl od Karla Statečného je tu několik skutečně odborných studií, o které je možno se v jednotlivých otázkách dobře opírat.

¹⁵ O Kovářovi bohužel vědecká monografie dosud také neexistuje. Základní bibliografické a biografické údaje podává F. Adámek: *Patriarcha Dr. F. Kovář*, Praha-Blahoslav 1948.

Nás zde zajímá především Kovářova činnost v koleji. Pořádal zde přednášky a školení prakticky se všech předmětů teologického kompendia. Tím se také zajišťovalo, že nastávající duchovní budou konfesně dobře formováni, neboť na protestantské fakultě se nedala konfesní profilace v duchu CČS očekávat. Ba naopak, někteří evangeličtí učitelé byli proti CČS nejprve velmi ostře zaujati, i když později své stanovisko radikálně změnili (např. Josef L. Hromádka)¹⁶. Dá se říci, že v těchto prvních letech se dobře dařilo zabránit vlivu protestantského liberalismu, který byl na fakultě (ovšem s výjimkou právě uvedeného J.L. Hromádky) v hojné míře pěstován. Obrat - dle mého názoru k horšímu - nastupuje teprve po zřízení samostatné sekce pro CČS v letech 1935-1939. Nicméně nepředbíhejme událostem. CČS se na počátku třicátých let dostala do složité situace: postupně se stala církví, která měla téměř 1 milion věřících¹⁷. Nutně potřebovala duchovní. Na Husově fakultě byl sice dostatek studujících, velká část z nich však neměla uvedené jazykové zkoušky a nemohli být studenty řádnými. Těmto studentům byla nabídnuta možnost, aby si složili církevní zkoušky (kde potřeba jazykové přípravy v klasických řečech nebyla vyžadována). Mohli tak být už po dvou letech studia ustanoveni do duchovní správy a pomáhat na nejvíce exponovaných místech. Samostatnými faráři však zatím být nemohli, neboť zde se podle zákona vyžadovala (obdobně jako u státních úředníků) zkouška z latinského. Resp. řeckého jazyka...

Sluší se poznamenat, že CČS se s daným stavem věcí nechtěla smířit. V r. 1928 měla na Husově fakultě celkem 96 kandidátů kněžství ve všech tehdy dostupných formách studia. Velkým problémem se stalo i vydržování koleje, protože většina studentů byla naprosto nemajetná a musela být církví

¹⁶ Josef L. Hromádka: *Církev československá*, in: *Křesťanská revue*, roč. 5/1932, str. 196-204, 233-241, 280-283, 298-301 a dále roč. 6/1933, str. 66 a násl.

¹⁷ V Urbanově monografii je toto období podáno jen velmi stručně. Lépe viz sborník: *50 let CČS*, Praha 1970 (usp. M. Kaňák).

podporována. CČS se v letech 1926-1929 snažila několikrát různými způsoby založit svoji vlastní, konfesní fakultu. V politické situaci, která tehdy panovala, to nebylo možné. Ještě menší šance byl pak po r. 1929, kdy se začal obrozovat český katolicismus a postupně dobýval své nedávno ztracené pozice¹⁸. Dělo se to především na politickém a kulturním poli – a právě proto se nelze divit tuhému odporu k založení další nekatolické teologické fakulty.

Počátkem třicátých let se zrodil velmi zajímavý projekt, který podporovaly nejen církevní instituce (dnes bychom řekli v ekumenickém souznění), ale i sama Husova fakulta. Evangelíci na Husově fakultě uznávali, že CČS by měla mít vlastní vzdělavatelskou instituci. Po počátečním odporu se k nové církvi stavěl pozitivně i J.L. Hromádka, který uznal, že se zpočátku mýlil. Na protestantské straně se objevil názor, že by měly vzniknout konfesní fakulty, které by byly sjednoceny ve „Vysoké škole pro vědy teologické“. Vize CČS byla podobná, i když ne zcela identická: chtěla uvést v život vysokou bohovědnou školu pro všechna vyznání, kde by každé vyznání mělo svou vlastní sekci¹⁹. V r. 1929 uspořádala ÚR CČS anketu mezi institucemi, která měla ukázat, jaké je o věci v zainteresovaných kruzích mínění. Výsledkem bylo, že respondenti si přáli zřízení jednotné vysoké školy s jedním rektorátem a třemi fakultami pro tři vyznání: pro církev československou, pro církev česko-bratrskou evangelickou a pro slovenskou evangelickou církev a.v. Některé katedry měly být společné. Dá se říci, že na svou dobu to byl projekt velmi progresivní a ekumenický. V roce 1930 bylo v tomto smyslu podáno memorandum ministerstvu školství a národní osvěty, s tím ovšem, že byla vypuštěna fakulta pro slovenskou evangelickou církev a.v. Memorandum navrhovalo, aby se k tomuto kroku přistoupilo tak, že bude rozšířena stávající

¹⁸ Nejvíce se tato tendence projevila na svatováclavských oslavách v r. 1929 – a od té doby už jenom sílila.

Protikatolické nálady z popřevratové doby byly nenávratně pryč.

¹⁹ M. Salajka: cit. dílo (1987), str. 7

Husova fakulta. Vládními orgány bylo toto memorandum odmítnuto²⁰.

CČS bylo doporučeno, aby zažádala o zřízení několika stolic (rozuměj kateder) na Husově fakultě, čímž by pokryla své potřeby. K žádosti skutečně došlo, byla však politickou cestou opět zablokována - tentokráte ministerstvem financí. V odpovědi se uvádí, že by to byl zárodek vytváření nové vysoké školy a předpoklad pro to, že budou v budoucnu vznášeny další takové a podobné požadavky. Zdálo se, že na dlouho dobu je situace beznadějně zablokována.

Salajka vidí jako důležitý předěl v životě církve rok 1931. S tím lze samozřejmě jen souhlasit - důvodů je proto celá řada: zasedání sněmu, přijetí Učení náboženství křesťanského i jiné, další ukazatele²¹. Z hlediska výchovy a vzdělání kněží jsou zajímavá některá čísla: především se v tomto roce vyrovnal počet duchovních: polovina kněží stále ještě mladé církve byla již vzdělána po roce 1920, polovina byla stále ještě tvořena těmi, kteří v přestoupili z církve římskokatolické. Další statistické údaje se týkají spíše církevního života. Nás bude zajímat, že z celkového počtu 270 studujících bohosloví jich jen asi 190 nastoupilo do duchovní správy. Zcela výjimečně CČS světila na kněze osoby bez bohosloveckého vzdělání - do r. 1931 to bylo celkem 18 osob. Byli to většinou absolventi vysokoškolského studia jiných směrů, středoškolští profesori apod. Dá se říci, že k této praxi se uchýlovala jen v případě naprosto krajní nouze.

Jinak z celkového počtu duchovních jich 27 studovalo na fakultě jeden rok, 80 dva roky, 14 tři roky a pouze jeden kněz čtyři roky. Protože toto období není předmětem našeho primárního zájmu, spokojíme se zde odkazem na Salajkovy údaje. Přes všechny snahy se jeví, že výsledky fakultního studia nebyly dost dobré. Na jednu stranu chápeme potřeby církve, na

²⁰ Tamtéž, str. 7-8

²¹ R. Urban: cit. dílo (1973), str. 143 a násl.

druhou stranu se tato tísnivými poměry vyvolaná praxe církvi v budoucnu, když došlo k vážným teologickým diskusím, velmi vymstila.

I. 5. Vysoká škola bohovědná československé církve a jiných svobodných církví křesťanských v Praze 1932-1934

Velmi zajímavým krokem, který si zaslouží podrobné reflexe, bylo založení „Vysoké školy bohovědné československé církve a jiných svobodných církví křesťanských v Praze“. K tomuto kroku se odhodlala Ústřední rada v r. 1932²². Ústřední rada ČČS také vydala základní řady této školy: statut, studijní a zkušební řád. Všichni studující československého vyznání na Husově fakultě byli z této fakulty odvoláni a ve velké většině byli - nehledě na to, že neměli své studium dokončeno - vysvěceni na kněze a posláni do duchovní správy. ČČS nechtěla, aby nová vysoká škola byla nějak s Husovou fakultou spojována, proto tento radikální krok. Lze jej sice pochopit z hlediska momentální potřeby, nikoliv však ospravedlnit z hlediska dlouhodobé perspektivy.

Z počátku se zdálo, že krok k osamostatnění je dobře promyšlen a hlavně zajištěn. Budoucí události však ukázaly, že celá záležitost není tak jednoduchá, jak by se mohlo na první pohled zdát.

Ústřední radě ČČS nelze upřít, že měla eminentní zájem na tom, aby škola, kterou založila, byla kvalitní. Byly obsazeny všechny hlavní obory a jména, se kterými se zde setkáváme (mnohdy poprvé), budou pak provázet bohoslovecké vzdělání ČČS celá desetiletí. Děkanem školy a profesorem systematické teologie byl jmenován Dr. Alois Spisar, pastorální teologii převzal jako profesor patriarcha církve G.A. Procházka, novozákonní teologii přednášel biskup Dr. J.R. Stejskal,

²² I tato škola nebyla monograficky zpracována, i když se zde přímo nabízí bohatý materiál. Dostupné informace shrnul M. Salajka v uvedené studii (1987), str. 9-10.

církevní dějiny a náboženství Jan Plešinger, církevní právo Vilém Koubek a konečně mimořádným profesorem psychologie a sociologie byl mladý učenec CČS dr. František M. Hník. Jako pomocné vědecké síly nastoupili dva nadaní kněží CČS - pro katechetiku Antonín Hradec a pro Starý Zákon Miroslav Novák. Vedle toho byly zřízeny dva řádné lektoráty - administrativy (učil Jan Lomoz) a liturgiky (učil autor liturgie CČS Josef Pícha, který pak s přestávkami vyučovat tento obor na různých vzdělávatelských institucích CČS téměř čtyřicet let). Ředitelem koleje byl po dr. Kovářovi Martin Zeman. Aby ti, kdo stavěli výukový program, dodali škole na vážnosti, zahrnuli do něho také přednášky významných československých odborníků z filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Filosofii vyučoval Prof. Jan B. Kozák, religionistiku Prof. Otakar Pertold a literární odkaz české reformace mladý docent Jan B. Čapek²³.

Sídlem školy byla bohoslovecká kolej v Dejvicích - to bylo také důvodem, že v roce 1950 se tato kolej stala sídlem samostatné Husovy československé bohoslovecké fakulty.

Stát reagoval na vznik soukromé školy CČS negativně. Nejprve odmítal jednat o rozšíření učitelských míst pro CČS na Husově fakultě, nyní vystupoval s argumentem, že nově vzniklou vysokou školu nemůže uznat, neboť její profesori nebyli habilitováni na některé stávající vysoké škole. Zřejmě dalším důvodem bylo, že stát nechtěl na tuto školu nijak finančně přispívat. V politické situaci těch let se nelze ani divit - katolicismus pomalu, ale bezpečně v československé společnosti opět získával pozice, ztracené na po roce 1918. Finanční situace byla samozřejmě také důležitá - byla hospodářská krize, CČS stavěla své sbory a na dlouhodobé vydržování vlastní vysoké školy prostředky nebyly.

Salajka považuje zřízení této Vysoké školy bohovědné za provokaci, která měla stát donutit, aby vzal potřeby bohosloveckého vzdělávání CČS vážně. Částečně je možné tímto

²³ *Tamtéž*, str. 10.

směrem uvažovat, nicméně CČS mínila tento svůj čin vážně a možná si zpočátku myslila, že provoz školy bude moci hradit. Od samého počátku se však stále více ukazovalo, že vydržování tak rozsáhlého vzdělavatelského podniku není jednoduchá záležitost a že z dlouhodobého hlediska to možné nebude. Škola existovala pouhé dva akademické roky 1932/1933 a 1933/1934, zanechala však velmi příznivý dojem. Vedení církve vedlo opět brzy dialog a Husovou fakultou a s příslušnými státními orgány o zřízení patřičných stolic pro CČS. Tyto rozhovory probíhaly v letech 1933 až 1934. Dá se říci, že rozpor byl pouze s ministerstvem (zřízení míst), nikoliv s vedením a pedagogy Husovy fakulty.

S fakultou nikdy nepřerušil ostatně styky bývalý katolický kněz Rudolf Urban²⁴, který na ní dosáhl v akademickém roce 1930/1931 doktorátu teologie. Krátce na to se také pro obor praktická teologie habilitoval („O lepší výchovné cesty“. Bohužel obnoveného vzdělání bohoslovců CČS se již zúčastnit nemohl, neboť v listopadu 1934 zemřel.

I. 6. Bohoslovci CČS zpět na Husově fakultě (1934-1939)

Dobové materiály ukazují, že návrat bohoslovců CČS na Husovu fakultu v r. 1934 nebyl jednoduchou záležitostí. Toho si byli vědomi jak představitelé CČS, tak evangeličtí učitelé Husovy fakulty. Do problému nás uvádí proděkanský projev J.L. Hromádky, kde se mj. říká: „Nemůžeme a nechceme radit, aby studenti nedbali rozdílů své bohoslovecké orientace a aby vyřizovali své rozpory vnějším chladem a kolegiální zdvořilostí. Ale smíme a musíme požádat své komilitony, aby přes všechny různosti, které mezi nimi jsou, uchovali si vzájemný respekt a pohotovost k přátelské, oddané službě. Styk teologů různých konfesí na půdě jedné bohoslovecké fakulty

²⁴ Jedná se o jiného R. Urbana, než který napsal německy dějiny CČS(H). Tento katolický kněz byl české národnosti a jde o pouhou shodu jmen.

musí být příležitostí, aby jeden druhého poznával, jeden od druhého se učil, jeden s druhými diskutoval a duševně zápasil. Opravdovost, určitost a rozhodnost bohoslovecké má být spojena s onou pružnou učenlivostí, která zaručuje stálý duchovní růst²⁵. Uplynulo několik desítek let, avšak Hromádkova slova jsou velmi aktuální i dnes, na půdě UK HTF. Situace je jiná jen v tom, že zde nejsou jen studenti různých konfesí, ale také velké množství těch, kteří se nehlásí ke konfesi žádné.

Po návratu studentů CČS na Husovu fakultu v r. 1934 nebylo nadále možné ani únosné, aby budoucí kněze CČS vychovávali pouze evangeličtí učitelé. Je sice pravda, že paralelně probíhaly vzdělavatelské kurzy v koleji, kde byli bohoslovci seznamováni s duchovní tradicí, ze které CČS vyšla a s teologickými principy katolického modernismu. To však nestačilo. Fakulta sama byla úzce spojena s Církví československou evangelickou a její výuka byla silně konfesně poznamenána. Církev československá se také hlásila k české reformaci, nicméně její přístup k této tradici byl přece jen jiný. Nikdo jinak úroveň fakulty v té době zpochybňovat nemůže: byla obsazena přímo „hvězdně“. Čím odbornější byla úroveň, tím byla také konfesně profilovaná. Nechceme zde dalekosáhle uvažovat nad teologickým vývojem CČS, neboť na tomto místě by to bylo nepatřičné. Spokojíme se s konstatováním, že pokud teologický liberalismus do CČS pronikl a narušil její původní modernistickou myšlenkovou strukturu, bylo to právě v této době. Již samotná jména evangelických učitelů (v akademickém roce 1934/1935) ukáží pravý stav věcí: historii učil Ferdinand Hrejša a František Michálek Bartoš (ten stál CČS z evangelických učitelů snad nejblíže), biblistiku František Žilka (NZ) a Slavomil Daněk

²⁵ Cit. podle M. Salajky, uvedené dílo (1937), str. 11.

(SZ), systematiku Josef L. Hromádka, praktickou teologii František Bednář a konečně filosofii František Linhart²⁶.

Výsledkem složitých jednání, vedených od r. 1933 bylo, že od akademického roku vzniká na Husově fakultě sekce učitelů CČS. Když byly překonány konečně v jednání s ministerstvem ekonomické bariéry, objevily se bariéry kvalifikační. O těch CČS věděla a proto se mohla také připravit na jejich postupné překonávání.

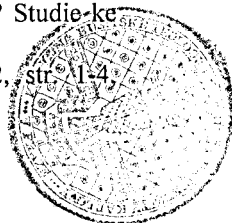
Prvním řádným profesorem pro Církev československou se stal Alois Spisar²⁷, který přednášel systematickou teologii (věrouku) CČS. Své přednášky zahájil v květnu 1935. Nastala velmi nezvyklá situace - na fakultě bylo zvykem, že každý, kdo se chce habilitovat, má doktorskou hodnost. To Spisar nesplňoval, neboť na římskokatolických školách před vstupem do CČS doktorát neobhájil. Jeho odborná úroveň však byla všeobecně známá a nebylo pochyb o tom, že doktorát zaslouží. Proto mu fakulta udělila čestný doktorát teologie. Po Spisarovi se stal dalším profesorem PhDr. a ThDr. František Kovář. Kovář byl profilovaným novozákoníkem a jeho habilitace byla v tomto případě plně legis arte. Nastoupil v zimním semestru akademického roku 1935/1936, zatím jako profesor mimořádný. Suplováním katedry praktické teologie pro CČS byl pověřen tehdejší patriarcha Dr. h.c. Gustav Adolf Procházka - jiného praktického teologa církev zatím neměla a Procházka byl ve svém oboru velmi zkušeným praktikem²⁸.

Ve fakultní ročence 1934/1935 píše Hromádka o tom, že povolání mužové podají jednou zprávu o zápasu CČS za vlastní teologické učiliště. Bohužel se tak nestalo a tak jsme dnes při rekonstrukci událostí odkázáni na strohý úřední styl zachovaných listin, který nám ovšem neprozradí všechny

²⁶ O stavu fakulty ve druhé polovině 30. let vydává dobré svědectví *Ročenka Husovy čs. evang. fakulty bohoslovecké v Praze za rok 1937-1938 a sborník za druhé desetiletí 1929-1939*, Praha 1939, str. 3-13.

²⁷ Komplexní Spisarovo hodnocení podal Z. Kučera: *Užitečné návraty: o přesvědčivost křesťanského poselství. Odkaz Aloise Spisara*, in: Zdeněk Kučera – Jan B. Lášek (ed.), *Modernismus-historie nebo výzva? Studie ke genezi českého katolického modernismu*, Brno 2002 (Pontes Pragenses, Sv. 24), str. 226-249.

²⁸ Procházkovu dílo bylo zhodnoceno např. J.R. Stejskalem v *Náboženské revui*, roč. 14/1942, str. 1-4, monografie rovněž chybí.

peripetie. Plánované založení sekce, ke kterému se vyjednáváním dospělo, komentuje Hromádka těmito slovy: „Na konec se ukázalo, že na tento čas je nejschůdnější řešení na půdě Husovy fakulty. Ani slova nemusíme ztrácet o tom, že CČS právně i politicky vzato, má nárok na samostatnou fakultu. Ale věcně se takřka shodujeme v soudu, že výstavba samostatného studia pro CČS v rámci Husovy fakulty je účelnější a vhodnější. Velká fakultě dává lepší předpoklady pro rozvoj studijní, než dvě fakulty malé; spolupráce protestantských a československých teologů na společné půdě fakultní otevírá všem profesorům i studentům širší rozhled i dalekosáhlejší výhled.²⁹“

Ani dnes, na počátku 21. století nejsou tyto otázky ještě zcela mrtvé. I když v rámci UK existují dnes tři teologické fakulty, je stále otevřenou otázkou, kam bude směřovat další vývoj.

Dalším učitelem, který přišel za CČS na Husovu fakultu, byl PhDr. et ThDr. F.M. Hník. Hníkovým oborem byla křesťanská sociologie a v r. 1935 vydal knihu „Pohnutky dobročinnosti v křesťanství“, která jej záhy proslavila. K jeho osobě se ještě níže vrátíme.

Posledním vyučujícím, který před zavřením českých vysokých škol v r. 1939 na Husovu fakultu přišel, byl PhDr. Miroslav Novák. Byl r. 1938 ustanoven zkušebním komisařem pro Starý Zákon³⁰.

Pro některé obory - z hlediska církve důležité - neměla CČS připravené odborníky. Jednalo se především o praktickou teologii v celé své šíři, o církevní dějiny a církevní právo a v neposlední řadě také o filozofii. Všechny tyto obory bylo třeba v té době pěstovat konfesně, nebylo však opravdu v možnostech církve připravit včas odborníky. Tento deficit zanechal na studentech následky, zejména v oblasti praktické

²⁹ Cit. podle M. Salajky: *cit. dílo* (1987), str. 11

³⁰ Novákův růst popsal Zdeněk Kučera: *Darovaný život*, in: *Cestou lásky a pokoje, životopisná studie a výběr z článků M. Nováka*, ed. Z. Kučera, Praha 1962, str. 7-50.

teologie a církevního práva (řádů církve). Bednářovy přednášky na Husově fakultě byly evangelicky konfesní a potřebám církve československé nevyhovovaly.

Ať už důvod byl jakýkoliv, od založení samostatné sekce pro CČS na Husově fakultě do r. 1938 se zapsalo na HF z CČS pouze čtyřicet studentů. Jak jednotliví kandidáti uspěli, uvádí ve statistickém přehledu opět Salajka. Velkým problémem se později ukázalo, že církev nenechávala své adepty kněžství řádně dostudovat a po složení první odborné zkoušky (zpravidla po dvou letech) je vysílala do služby.

I.7. Pololegální výchova a vzdělání bohoslovců CČS za války

Rok 1939 samozřejmě znamenal přelom i pro studenty CČS a celou Husovu fakultu. Správně bylo již konstatováno, že fakt, že Husova fakulta nepatřila pod Karlovu univerzitu, byl v této osudové chvíli vlastně příznivý. Hrály tu svou roli i církevně-politické souvislosti. Gestapo však nevniklo do koleje a studenti nebyli zatčeni, i když mnozí z nich se perzekuci později nevyhnuli. Mnoho studentů pak bylo posláno na nucené práce do Německa (totální nasazení)³¹.

Pozornost okupačních úřadů patřila knihovně, ale to nebylo žádnou výjimkou - čistkám byly podrobeny knihovny všechny. Okupační úřady chtěly v r. 1940 zabrat i fakultní prostory, nakonec od toho upustily. Pokud se jedná o fakultu, je třeba ještě uvést, že její evangeličtí funkcionáři přenesli část jejího vybavení do církevních prostor. V okamžiku nacistického úderu bylo na fakultě zapsáno 42 posluchačů československého vyznání. Církev se snažila tuto situaci operativně řešit tím, že většinu těchto studentů ustanovila, pokud splňovali alespoň minimální zkušební požadavky, do duchovní správy. Ti, kteří nastoupili na Husovu fakultu v roce 1937 a 1938, byli ustanoveni v letech 1940/1941. Poněkud komplikované to bylo se

³¹ M. Salajka: cit. dílo (1987), str. 12; 18.

studenty, kteří se ke studiu zapsali v 1939 a nemohli mít absolvováno nic. Ti pak skládali složitým způsobem církevní zkoušky, aby měli alespoň základní kvalifikaci a duchovní správy přišli nejpozději v r. 1942³².

Za německé okupace se teologické vzdělání budoucích adeptů kněžství soustředilo zcela do dejvické bohoslovecké koleje. Jiná možnost zde ani nebyla.

Existují sice některé písemnosti, týkající se těchto poloilegálních kurzů, nicméně fakta se značně rozcházejí, neboť z důvodu bezpečnosti nebylo radno zapisovat více, než bylo opravdu nezbytně nutné. Jsou k dispozici např. jmenné seznamy, ale jejich verze a počty se liší³³. Ostatně řada těchto studentů po válce žádala buď o uznání zkoušek na Husově fakultě, nebo potom na HF opravdu dostudovávala.

Ve vedení bohoslovecké koleje, resp. teologických kurzů se střídali osvědčení duchovní - oficiálně zde nemohli vystupovat profesori Husovy fakulty, neboť ti byli penzionováni a veřejně vystupovat nemohli. Ve vedení koleje se střídali František Roháč, dr. Otto Rutrle a dr. Viktor Šinták. Někteří profesori se snažili zákaz obcházet tím, že konali přednášky se sborech, kterých se účastnili pak především jako „veřejnost“ frekventanti bohosloveckých kurzů. Jako příklad můžeme uvést Prof. F. Kováře, který přednášel Janovo evangelium v přednáškách, konaných ve vinohradském sboru. V těžkých podmínkách se dokonce podařilo tyto přednášky v podobě cyklostylovaných skript v r. 1944 vydat, samozřejmě s patřičným schválením³⁴.

Není třeba nijak zvláště zdůrazňovat, že byl velký nedostatek učebních pomůcek; přesto, že na počátku války, do přelomu 1941/42 mohl Blahoslav vydávat ještě relativně svobodně, v r. 1942 tato možnost postupně končí. V r. 1941

³² *Tamtéž*, str. 18

³³ *Husitské bohosloví. Zpráva o fakultních činnostech, vydaná k 60. výročí zřízení sekce Církve československé na Husově fakultě, ke 45. výročí vlastního fakultního učiliště a k 5. výročí inkorporace Husitské teologické fakulty do Univerzity Karlovy*, Usp. Milan Salajka, Praha 1995, str. 41.

³⁴ F. Kovář: *Výklad Evangelia Janova I-II*, rozm. rukopis, Praha 1944.

ještě stačil vydat dvě publikace, které výrazně ovlivnily teologický růst válečné generace: Kovářův Výklad evangelia Markova³⁵ a první díl Spisarovy Věrouky v duchu církve československé³⁶. Náboženská revue, která byla významným studijním materiálem, se v r. 1943 ztenčila na třetinu a v létě roku 1944 byla zastavena úplně³⁷.

Podle Salajkových údajů nastoupilo do studia zmíněných teologických kurzů při dejvické koleji 75 kandidátů. Z nich asi třetina neuspěla a nikdy nenastoupila do duchovní správy. Je ale zřejmé, že frekventantů bylo zřejmě více, neboť zde hrály ještě roli velmi přísné státní předpisy – někteří nebyli jako frekventanti ani evidováni, protože by jim hrozilo totální nasazení. Byli vedeni jako jáhni nebo učitelé náboženství, protože jako řádně zaměstnaným jim tak akutně odvléčení do říše nehrozilo. Přes všechnu opatrnost církevního vedení se nepodařilo od totálního nasazení uchránit všechny. Poměrně vysoké procento těch, kdo neuspěli při studiu zmíněných kurzů, je možno objasnit také tím, že řada frekventantů zde byla zapsána jen na oko a do služeb církve nemínili vstoupit³⁸.

Početně velká církev potřebovala stále větší počet nových duchovních. Ani v případě, že by k zavření vysokých škol nedošlo, by počet absolventů Husovy fakulty nestačil. Nastalá politická situace vše ještě jen zkomplikovala. Církev se uchýlila k opatření, které jistě nebylo ideální, které však bylo pro danou chvíli řešením. Na kněze byli za války svěceni buď jáhni, kteří se osvědčili, nebo učitelé náboženství. Důsledky těchto nouzových opatření se projevily daleko později, pro daný moment se toto jevilo jako dostačující. Problém nastal, když se tito duchovní měli brzy po válce,

³⁵ Vyšlo v edici Blahoslav – knihy o náboženství a pro náboženství, sv. 14, Praha 1941

³⁶ Vyšlo tamtéž, nicméně jako svazek 15. Vročení je stejné.

³⁷ Náboženská revue ČČS, roč. 14/1942 měla ještě 272 strany, roč. 15/1943 však jen 164 stran a roč. 16/1944 jen 112 strany. V tomto rozsahu již plnit úlohu učebního sborníku nemohla.

³⁸ M. Salajka: cit. dílo (1987), str. 13.

v těžkých padesátých letech, vyjadřovat k duchovní orientaci církve a diskutovat nad vznikajícími Základy víry.

Z těchto válečných let pro orientaci uvedeme ještě některé statistické údaje, které přebíráme z publikovaných materiálů. Z celkového počtu 85 v časovém úseku 1939-1945 vysvěcených kněží jich 53 (62 %) absolvovalo nějaké prezenční studium v délce dva až čtyři roky - buď ještě na Husově fakultě, nebo ve válečných kurzech, případně kombinovaně. 32(38%) kněží bylo vysvěceno bez jakéhokoliv předchozího studia. Pokud jde o zkoušky (má se na mysli odborné, církevní zkoušky), I. odbornou zkoušku složilo 75 kněží, pouze deset se bez ní obešlo, nebo ji složilo z praxe. II. odbornou zkoušku nevykonalo 19 kněží.

Hodnotíme-li celkově teologické studium ČČS v období tzv. „Protektorátu“, docházíme k závěru, že vedení církve odpovědně konalo, co bylo možné a nutné konat³⁹. Žádná legální či pololegální možnost nebyla ponechána stranou. Potřeba kněží byla opravdu veliká a církvi nelze vyčítat, že v nouzi sahala k nouzovým opatřením. Kritiku by bylo možno vyslovit jen na dobu pozdější: když se problémy vyřešily a situace se po válce normalizovala, bylo snad možné důsledněji dbát na to, aby si narychlo vysvěcení kněží své vzdělání doplnili - buď na fakultě, nebo alespoň v církevních kurzech, které i po válce v různé podobě církev pořádala. ČČS k tomu sice vybízela a existují i některá formální nařízení v tomto směru. Chyběla však důslednost, např. v tom smyslu, že by kněz, který by nevykonal do určitého data patřičnou zkoušku, nemohl vykonávat svůj úřad. Nicméně i v poválečném období nebyl problém nedostatku duchovenstva vyřešen a do poloviny padesátých let byl pocítován jako vážný problém. Jisté řešení přineslo pak založení samostatné fakulty v r. 1950 a silné ročníky jejich absolventů od poloviny padesátých let. Řešení to bylo však

³⁹ R. Urban: cit. dílo (1973), str. 146-152. Velmi cenná je také memoárová literatura od R. Hobzy, J. Mojžíše či M. Kaňáka.

temporální, neboť od šedesátých let se vlivem politické situace dostává do izolace a kandidátů kněžského povolání bylo pět málo. Tento problém pak provázel církve i fakultu až do r. 1989 a bude předmětem našeho dalšího zkoumání.

I.8. Na obnovené Husově fakultě s prvním děkanem z řad ČČS

Jako všechny ostatní vysoké školy, zahájila Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká svoji činnost hned po osvobození, v červnu 1945. Za sídlo fakulty byla určena bývalá Umělecko-průmyslová škola v Praze, v Konviktské ulici č. 22. Samozřejmě bylo prohlášeno, že uzavření této fakulty (stejně jako ostatních vš) bylo nelegální - fakulta pokračovala ve své činnosti tak, jak ji musela v listopadu 1939 přerušit. Z ČČS se ke studiu přihlásilo celkem 253 posluchačů. Byli to jednak bývalí studenti, kteří přežili válku většinou v církevních službách, tedy faráři, jáhni, katecheti, dále noví studenti a v řadě případů i ti, kdo za války navštěvovali pouze církevní kurzy. Vzhledem k tomu, že i z evangelické církve se přihlásilo ke studiu také několik stovek posluchačů, stala se obnovená Husova fakulta silnými vzdělavatelským teologickým ústavem. Budiž připomenuto, že ač nebyla politicky nijak konzervativní, přece jen v nové politické konstelaci, zaměření silně nalevo, vítaným ústavem nebyla. Lze souhlasit s tím, že byla jedním z předních teologických ústavů v poválečné Evropě. Nechceme se zabývat celkovými dějinami fakulty (tj. i její evangelické sekce): ty byly již mnohokrát popsány a nejsou ani - vzhledem ke koncentraci na bohoslovecké vzdělání v ČČS - předmětem našeho zájmu. Omezíme se konstatováním, že i na evangelické sekci dochází postupně ke generační výměně a k přípravě nových odborníků - to pak umožnilo rozdělení fakulty v r. 1950 tak, že obě sekce mohly konstituovat odborně dobře připravené ústavy s dobrým personálním obsazením.

Nelze popřít, že válečná léta znamenala mnoho pro vnitřní život církve, ale také pro život fakulty. Od založení církve uplynulo 25 let, což bývá počítáno jako jedna generace. Je samozřejmé, že stávající řádní profesori CČS, kteří se dožili konce války, se okamžitě ujali svého úřadu: byl to prof. Spisar a prof. Kovář. Již před válkou habilitovaný docent F.M. Hník byl jmenován s účinností od listopadu 1939 (zpětně) řádným profesorem⁴⁰.

U Hníkovy osobnosti se musíme zastavit podrobněji. Je totiž prvním ze řádných profesorů CČS, který nebyl původně římskokatolickým knězem a na svoji akademickou dráhu se připravil již v nové církvi. Důležité je také, že se stal v akademickém roce 1946/7 jako první teolog československého vyznání děkanem ještě nerozdělené fakulty a v roce 1950 pak prvním děkanem nové fakulty konfesní.

František M. Hník se narodil v r. 1905 ve východočeské Úpici, maturoval na gymnáziu v Hradci Králové, vystudoval filozofickou fakultu Masarykovy univerzity, kde dosáhl v r. 1927 doktorátu filozofie. Záhy, ještě za vysokoškolských studií vstoupil do nově založené CČS. Vedle studia na FF MU v Brně absolvoval ještě Vyšší školu sociální práce v Praze (1925). Do r. 1927 působil jako duchovní CČS v Náchodě, kde pod jeho vedením byl postaven Husův sbor. Jeho církevní a akademická kariéra začala v r. 1927, kdy se stal tajemníkem Ústřední rady CČS. Po dvou letech se od r. 1929 věnoval výchově bohosloveckého dorostu v koleji (do r. 1930). Církev, která nutně potřebovala mladé vědecké a pedagogické pracovníky, vítala jeho odbornost i zájem: zabýval se psychologii, sociologií a křesťanskou etikou. V letech 1930/31 pobýval na Lombard/Meadville School of Theology, kde dosáhl teologického magisteriátu⁴¹. Přednášel psychologii a sociologii

⁴⁰ Srov. heslo Hník F.M. in: *Slovník českých filozofů*, red. Jiří Gabriel, Brno 1998, str. 181. Z tohoto slovníku byly přejaty všechny údaje o F.M. Hníkovi.

⁴¹ Zajímavé je, že s touto školou měla CČS dlouholeté styky – v r. 1974 zde získal Prof. Dr. M. Kaňák čestný doktorát.

náboženství na Vysoké škole bohovědné jako mimořádný profesor, v letech 1934-1935 pobýval na oxfordské Manchester College, kde psal habilitaci. Habilitaci obhájil v r. 1936 na Husově fakultě. Vyšla vedle českého znění také v Oxfordu a je to snad jediná práce teologa CČS, která vyšla kdy v prestižním nakladatelství Blackwell. I když byl jmenován v Praze docentem Husovy fakulty sociologie a křesťanskou sociální etiku, dostal studijní volno a v akademickém roce 1938/1939 přednášel jako hostující profesor v Oxfordu, kde ho zastihla válka. Po celou válku pak spolupracoval s exilovou vládou - byl vedoucím vládního oddělení pro kulturní styky. Během války byl prohlášen za čestného doktora D.D. h.c. univerzity v Aberdeenu.

Jeho další osudy po r. 1950 byly tragické. Je krátce uvádíme: po dvouletém děkanátu mohl na samostatné fakultě přednášet do r. 1956, pak se stal biskupem CČS v Olomouci; po vážném onemocnění v r. 1961 byl penzionován a v r. 1962 zemřel.

Zařazujeme-li zde tyto biografické údaje, má to oprávněný důvod: Hník svým vědeckým odkazem daleko překročil hranice CČS. Ve svých vědeckých pracích hojně využíval sociologických průzkumů pro určení religiozity: Za lepší církvi (Praha, Blahoslav 1930), Duchovní ideály CČS (Praha, Blahoslav, 1934). Zmíněná habilitace (Pohnutky dobročinnosti v křesťanství) dosáhla opravdu širokého uznání. Kniha, kterou napsal v předvečer války (Křesťané a dnešní svět, 1938) byla předznamenáním jeho politické činnosti jako angažovaného křesťana za války. Presidentu Benešovi věnoval dnes málo známou práci Eduard Beneš - filosof demokracie (Praha, Melantrich 1946. O jeho vědecké práci po únoru 1948 se zmíníme na patřičném místě⁴².

⁴² O Hníkovi jinak existuje rozsáhlá práce, viz Stanislav Švarc: *František Maria Hník – protagonista sociální teologie Církve československé. Počátky sociálně etického myšlení CČS v době I. republiky*. Doktorská disertační práce, Praha 2003, UK HTF, 278 stran. Toto dílo nebylo bohužel nikdy vydáno.

Hník nebyl jediným učitelem z mladší generace. Na ještě nerozdělenou fakultu přišel také PhDr. a ThDr. Otto Rutrle. Stal se zatím suplentem praktické teologie za v r. 1942 zemřelého patriarchu církve Gustava A. Procházku. Dr. Miroslav Novák se stal suplentem pro Starý Zákon (povýšil), nicméně Novák přes své velké jazykové i jiné nadání vykročil záhy jinou cestou (stal se pražským biskupem). Nelze však říci, že by zanedbával i při těchto povinnostech své fakultní závazky. Nerozvíjel se ovšem dále jako samostatný odborník. Doktorát teologie a asistenturu získal v oboru církevních dějin Miloslav Kaňák⁴³. Ten byl pak vyslán na studijní pobyt do USA, habilitoval se a stal se jedním ze zakládajících profesorů nové fakulty. K jeho dílu a životním osudům se ostatně vrátíme ještě při líčení vzniku nové fakulty v r. 1950. Kaňák se stal jedním z významných vědců tohoto ústavu a zůstal jím až do své předčasné smrti v r. 1984.

Významným posílením učitelského sboru Husovy fakulty ze strany ČČS bylo jmenování docentem za základě habilitace systematického teologa dr. Zdeňka Trtíka. Rovněž Trtík hraje později významnou úlohu na nové fakultě a stává se dokonce od padesátých let vůdčím myslitelem své církve. Také k němu ještě obrátíme pozornost na patřičném místě.

Tato jména uvádíme na tomto místě proto, abychom si zdůraznili, že zde byla přímá kontinuita staré, jednotné Husovy fakulty s Husovou československou bohosloveckou fakultou, založenou v r. 1950. Prakticky všichni její budoucí profesori na jednotné fakultě habilitovali. Je nutné ještě připomenout, že Otto Rutrle dosáhl v praktické teologii titulu mimořádného profesora. Po válce bylo vše hektické a v mnohém připomínala ona doba dobu dnešní. ČČS jednak dbala na to, aby měla habilitované učitele, ale současně také na to, aby jejich úroveň byla skutečně odpovídající. Proto většině z nových habilitantů umožnila pobyty v zahraničí. Zmínili jsme již, že

⁴³ Srov. heslo Kaňák Miloslav, in: Slovník českých filozofů (1998), str. 257.

budoucí prof. Kaňák pobýval v USA. Rovněž i Prof. Rutrle měl možnost pobývat v Oxfordu, Doc. Trtík pak v Cambridge. Oba teologové ostatně byli odborně připraveni již před válkou - během ní nemohla jen jejich akademická dráha pokračovat, i když - pokud to cenzurní poměry dovolily - během války čile publikovali⁴⁴.

Na nerozdělené fakultě vznikla ještě další asistentura, která se rovněž ukázala později - když z ní vznikl ordinariát - jako velmi důležitá. Byla to asistentura pro sociální teologii, obsazená původně Vladimírem Brabcem, později Anežkou Kubištovou-Ebertovou (nar. 1923). A. Ebertová později vybudovala samostatný obor, který byl pro fakultu a hlavně pro teologické směřování církve velmi důležitý.

Stejně jako před válkou, i po ní žili studenti československého vyznání v dejvické koleji. Pouze její kapacita nedostačovala. Bylo proto rozhodnuto, že církev vystaví ještě jednu kolej v Praha - na Žižkově. To se sice stalo, nicméně vzhledem k politickým událostem se bohoslovci do této koleje již nenastěhovali: byla po únoru 1948 zabrána státem a svému původnímu účelu navrácena až po r. 1989⁴⁵.

Spirituálem koleje byl po válce František Roháč. Jeho výrazně levá teologická orientace ovlivnila celou poválečnou generaci teologů. Ředitelem dejvické koleje byl původně Prof. Rutrle, když mu však přibyly povinnosti na fakultě, převzal tento úřad Dr. Jindřich Mánek (1949). Spirituálem se po Františku Roháčovi stal B.V. Lohniský.

Celá situace teologického vzdělávání CČS byla značně v poválečné době komplikována i tím, že CČS procházela zásadní změnou své teologické orientace. Modernismus byl postupně překonáván biblickým personalismem, který však mnozí duchovní

⁴⁴ M. Salajka: *cit. dílo* (1987), str. 14; 18.

⁴⁵ Pokud je mi známo, odborně není „příběh“ žižkovské koleje ještě zpracován. Je to škoda, neboť pamětníci již vymírají a církev by měla mít všechny údaje zpracovány. Dokumentace jistě existuje, ale nikoliv odborně zpracovaná.

- zejména ze starší generace odmítali přijmout⁴⁶. I když vše nasvědčovalo tomu, že biblický personalismus nakonec v ČČS zvítězí, v té době zdaleka nebylo rozhodnuto. Velkým problémem byla i orientace politická. S touto otázkou je třeba se vyrovnávat stále znovu, ale zcela jasně se odráží ve sněmovních dokumentech II. řádného sněmu ČČS z let 1946/1947. Většina příslušníků církve (a i většina budoucích duchovních) pocházela ze společenských vrstev, které měly velmi blízko levicovému názoru. Nelze však vůbec tvrdit - to by bylo hrubým zkreslením pravdy - že církev stála velmi blízko komunismu. Tato společenská problematika se odráží i v životě a díle fakultních učitelů, resp. zápasů, které na fakultě i v církvi vedli. Nelze na ně v žádném případě při posuzování bohosloveckého vzdělání v poválečných letech zapomínat.

I když, jak jsme uvedli výše, na opět otevřené fakultě se v r. 1945 zapsalo více jak čtvrt tisíce posluchačů, pokračovaly zde problémy, které církev dobře znala z období předválečného a válečného. Z tohoto velkého počtu posluchačů bylo nových pouze 30 - 15 se přihlásilo v letním mimořádném termínu r. 1945, dalších 15 v řádném termínu na semestr 1945/1946. Církev musela opět odvolávat nedostudované adepty, protože neměla na uvolněná místa nové kněze. Situace byla o mnoho horší než před válkou, protože celá bývalá německá území republiky, nyní vysídlená, byla postupně obývána českým obyvatelstvem. Mnoho z těchto nových obyvatel bylo československého vyznání a v pohraničních městech vznikaly nové obce ČČS. Bylo ovšem jasné, že nadále pokračovat v této již „zavedené“ praxi nebude možné.

Daleko intenzivněji než před válkou a během ní církev organizovala různé doškolování: každý, kdo chtěl, se mohl těchto kurzů, školení a konferencí zúčastnit. I když tyto snahy byly hodně intenzivní, přesto potřeby církve nepokryly.

⁴⁶ K reflexi teologického vývoje ČČS(H) srov. Z. Kučera: *Teologie ČČSH očima Trtíkova nástupce*, in: Sborník z konference u příležitosti 20. výročí úmrtí Prof. Trtíka, Praha 2003, str. 52-63.

Jeden trvalý účinek však tyto snahy měly: církev si začala daleko více vážit vzdělavatelské práce a považovala jí za integrální součást svého života. Troufám si okrajově říci, že tato vzdělavatelská práce duchovenského sboru, dobře organizovaná, udržovala církev na dobré teologické úrovni až do 80. let minulého století. Pak je možno pozorovat určitý úpadek, který se okamžitě projevil i v celkové úrovni duchovenského sboru. Teprve nyní se CČSH vrací ke svému dávno osvědčenému modelu.

K reakci na únor 1948 v CČS se bude třeba ještě vrátit - nebyla tak jednoznačná, jak bývá tvrzeno. Doufejme, že historikové CČSH tak učiní na základě archívního materiálu a zcela objektivně.

I. 9. Kurzy pro kazatele

Tzv. církevní zákony z roku 1949 (Zákon o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností, č. 217/49 Sb. a další zákony) mohou být posuzovány z různého úhlu⁴⁷. Zejména oprávněné kritice může být podrobena jejich ustanovení o kontrole církví státem. Jedno je však jisté - a znamená to určité pozitivum - že všechny církve a náboženské společnosti byly postaveny na stejnou úroveň a že církev měla konečně možnost bez hospodářských těžkostí obsadit všechna duchovenská místa. Zůstával ovšem starý problém: nedostatek vhodných kandidátů. CČS se snažila tuto nepříznivou situaci řešit neobvyklým způsobem. Chtěla nalézt - a v posledku našla - vhodné laiky, které by mohli v brzké budoucnosti vykonávat duchovenské povolání. Otevřela tzv. kazatelské kurzy, které by umožňovaly bohoslovecké vzdělání i těm, kdo se z různých důvodů nemohli zapsat do fakultního studia. Kazatelský kurs byl otevřen v r. 1949. Do roku 1952 se ke studiu v tomto

⁴⁷ Všechny důležité zákony a předpisy viz Rudolf Horský: *Výbor ze zákonů, nařízení a sněmovních usnesení ve věcech náboženských a církevních*, Praha 1965

semináři postupně přihlásilo 100 kandidátů. Seminář sídlil v Krkonošské ulici na Vinohradech (č. 16) a jeho ředitelem byl osvědčený církevní pracovník, kněz CČS dr. Václav Kadeřávek. Tento seminář absolvovali i někteří učitelé náboženství⁴⁸.

Přesné statistiky jak poválečného fakultního studia, tak i kazatelského kurzu uvádí ve svých záslužných pracech M. Salajka. I když bude možné ještě na základě archiválií leccos doplnit, celkový obraz, jím nastíněný se již nezmění. Zajímavé jsou i Salajkovy bilance prvních třiceti let teologického vzdělávání v CČS: vypovídají o tom, že přes veškeré těžkosti, které církev se vzděláváním svých duchovních měla, byla církví rostoucí, expandující, zaměřenou na skutečné duchovní potřeby své doby. V letech 1920-1950 z CČS vzešlo celkem 440 kněží, kteří nepřestoupili z žádné jiné konfese. Asi jedna pětina z nich neměla žádné teologické vzdělání, třetina měla vzdělání dvouleté a kratší. Jen 17 % kněží mohlo studovat celou tehdejší standardní dobu studia, tj. čtyři roky. Z celkového počtu 440 kněží složilo závěrečnou fakultní zkoušku jen 108 z nich, tj. ani ne čtvrtina. Svá pozorování o bohosloveckém vzdělávání do r. 1950 končí Salajka konstatováním: „CČS nemohla v potřebné míře zajišťovat duchovní správu ani co do počtu kněžstva, ani co do délky, rozsahu a kvality jeho přípravy“⁴⁹.

⁴⁸ M. Salajka: *cit. dílo* (1987), str. 36.

⁴⁹ *Tamtéž*, str. 38.

II. Dějiny Husovy československé bohoslovecké fakulty 1950-1990

II. 1. Obecné předpoklady a vládní nařízení č. 112/50 Sb.

Jak již bylo jednou v této práci konstatováno, podrobné dějiny HČBF bude třeba na základě spisového materiálu archivní povahy teprve napsat. Přesto, že vím, kde je možno patřičné archiválie hledat, mi situace neumožňuje (píši práci v cizině) tuto práci vykonat. Je to úkol pro některého doktoranda na UK HTF, se kterým se bude vyrovnávat několik let. O co se zde pokouším, že stručný přehled s vlastním komentářem. Pokud se jedná o archiválie, pro budoucí zájemce konstatuji, že jsou především v těchto fondech:

- a) Ústřední archiv a muzeum Ústřední rady ČČSH. Protože byl život fakulty úzce spojen s církví, byla většina záležitostí fakulty projednávána církví. Patriarcha církve Prof. Kovář (do r. 1961) byl současně významným teologem a projevoval o fakultní dění trvalý zájem.
- b) Fondy Státního úřadu pro věci církevní, později jeho všech nástupních organizací, tj. např. Sekretariátu pro věci církevní při Ministerstvu kultury ČR a podobně. Tyto archiválie jsou v SÚA v Praze.
- c) Fondy Husovy československé bohoslovecké fakulty v Praze, především složky jednotlivých studentů. Podle sdělení vedoucího mého práce jsou tyto složky na UK HTF a nebyly odevzdány do Archívu UK. Bohužel nejsou k dispozici personálie jednotlivých učitelů a spisový archiv. Tyto písemnosti se ztratily v bouřlivé době po r. 1989.
- d) Fondy ministerstva vnitra, především II. správy Státní bezpečnosti, která měla dozor na církvemi

v Československu a do její působnosti patřila i kontrola bohosloveckých fakult⁵⁰.

Po vydání zmíněného Zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností (č. 217/49 Sb.) bylo jasné, že dojde také k úpravě teologického vzdělání pro kandidáty všech církví, působících na území tehdejší Československé republiky. Důvodem pro stát bylo mimo jiné také to, že chtěl bohoslovecké vzdělání izolovat od ostatního vysokoškolského vzdělání. A skutečně: v r. 1950 bylo vydáno vládní nařízení (č. 112/50 Sb.), které zásadním způsobem upravovalo teologické studium. Po celou dobu vlády komunistů, tj. až do r. 1989, resp. 1990 zůstávalo toto nařízení pak v platnosti. A všechny vysokoškolské zákony, které byly v té době vydány a týkaly se světského vysokého školství, měly ve svých závěrečných paragrafech ustanovení, že se netýkají bohosloveckých fakult. To jsou jistě negativní omezení, ale abychom byli spravedliví, musíme uznat, že vládní nařízení o teologických fakultách z r. 1950 přinášelo i mnoho pozitivního.

Stát chtěl mít teologické vzdělání pod kontrolou. Nový zákon (vládní nařízení) se tvrdě dotýkal římskokatolické církve, protože nepřipouštěl existenci tzv. diecézních seminářů a řádového studia. Pro ostatní církve měl dopad však celkově pozitivní. V republice bylo zřízeno celkem šest bohosloveckých fakult: tři v Praze, dvě v Bratislavě a jedna v Prešově. Fakulty byly zřízeny na principu konfesionality⁵¹. V Praze vznikla Cyrilometodějská katolická bohoslovecká fakulta pro katolickou církev, která nebyla již součástí Univerzity Karlovy. Tato fakulta byla později odsunuta do Litoměřic, do budovy bývalého biskupského semináře: V § 1 uvedeného vládního nařízení se praví: „1. Veškeré

⁵⁰ Tím není výčet archiválií jistě ještě vyčerpán. K tomuto výčtu je nutné připočíst paměti, které nejsou buď dostupné, nebo nejsou známy.

⁵¹ Informace marxistického zabarvení, nicméně věcně korektní, uvádí Pavel Černý: *Církve a náboženské společnosti v ČSSR*, 3. vyd., Praha 1989, str. 223-227.

římskokatolické bohoslovecké studium v českých krajích se soustřeďuje v římskokatolické bohoslovecké fakultě v Praze, který je samostatnou bohosloveckou fakultou a nese název Římskokatolická cyrilometodějská bohoslovecká fakulta v Praze ... 2. Cyrilo-metodějská bohoslovecká fakulta v Olomouci, diecézní učiliště a ostatní římsko-katolická učiliště se zrušují⁵². Bývalá Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká byla rozdělena (§ 2) a na jejím místě vládní nařízení č. 112/1950 Sb. zřizovalo fakulty dvě: Husovu československou bohosloveckou fakultu pro CČS a Komenského evangelickou bohosloveckou fakultu pro CČE. Obě fakulty měly sídlo v Praze a našly je později (HČBF od r. 1953) v budovách svých církevních ústředí. CČS umístila svoji fakultu tradičně v dejvické koleji, CČS v Husově domě v Jungmannově ulici. Analogicky ke katolíkům byla zrušena všechna ostatní učiliště - z tohoto hlediska byl vlastně kazatelský kurs CČS výjimkou. Nebylo vyloučeno, aby se na těchto dvou bohosloveckých fakultách vzdělávali duchovní i dalších, minoritních evangelických konfesí.

Na Slovensku byla zřízena Římskokatolická bohoslovecká fakulta v Bratislavě a analogicky byla zrušena všechna ostatní vzdělávací zařízení; byla dále zřízena Slovenská evangelická fakulta v Bratislavě pro výchovu bohoslovců Slovenské evangelické církve a.v. a zvláštním paragrafem (3) také Pravoslavná bohoslovecká fakulta v Praze, která však od samého počátku sídlila v Prešově⁵³.

Aniž bychom se zde chtěli zabývat podrobněji tímto vládním nařízením, uvedeme některé základní údaje: předně byli bohoslovecké fakulty vydržovány státem. Jsou zde i ustanovení z dnešního hlediska kuriozní: „Státní správa spolu s církvemi

⁵² Vládní nařízení č. 112/1950 Sb. Ve sbírce zákonů a nařízení ČSR 1950.

⁵³ Původně založila pravoslavná církev seminář v Karlových Varech (1948), který byl v r. 1949 přemístěn do Prahy. Fakulta byla zřízena se sídlem v Praze, ale začala existovat reálně v Prešově. Srov. P. Černý: *cit. dílo* (1989), str. 224.

pečuje o to, aby se výchova bohoslovců dala v duchu lidově demokratickém a v souladu s církevními zásadami⁵⁴.

Fakultní rady na bohosloveckých fakultách měly sice rozhodovat o pedagogických a bohosloveckých záležitostech, ale konečně slovo měl děkan, který byl odpovědný i příslušnému ministrovi, pověřenému vedením Státního úřadu pro věci církevní (dále SÚC). Ministr také děkany jmenoval⁵⁵.

Fakultní rady spolu s církevními představiteli mohly překládat vnitřní předpisy (studijní řády, zkušební řády, způsob přijímacích zkoušek), o všem však rozhodoval SÚC (§9). Základní doba studia byla určena původně pro všechny na 4 roky (§ 8). Do kompetence SÚC patřilo ustanovování profesorů a docentů (§12), vydávání organizačních statutů jednotlivých fakult⁵⁶.

Až na některé politicky zabarvené paragrafy, silně dobově podmíněné, to byl zákon, který by mohl fungovat i v normální, demokratické společnosti. Problém byl, že církve prakticky neměly možnost o ničem rozhodovat. Nicméně praxe byla velmi různorodá, vše záviselo od toho, jaký byl vztah státu k určité konfesi. Tento problém zde analyzovat nemůžeme, i když je velmi zajímavý a mohl by upozornit na diferencované řešení církevní politiky v padesátých letech. Poněkud kuriozně zní ve vládním nařízení paragraf, který ukládá bohoslovcům „pracovat ze všech sil... aby z nich vyrostli vlastenečtí kněží nebo kazatelů, kteří budou upřímně podporovat lid v jeho budovatelském úsilí“⁵⁷.

Přes všechna dobová úskalí a podmíněnost, přes všechny komplikace s tím spojené, bylo vládní nařízení o bohosloveckých fakultách v ČČS vítané. Po třicetiletém úsilí přineslo církvi samostatnou fakultu, po které od svého založení toužila.

⁵⁴ § 4 uv. vládního nařízení 112/1950 Sb.

⁵⁵ Tamtéž, § 5.

⁵⁶ Celé nařízení otiskuje R. Horský: cit. dílo (1965).

⁵⁷ § 11 uv. vládního nařízení 112/1950 Sb.

II. 2. Konstituování nové Husovy československé bohoslovecké fakulty

Už během jednání v létě 1950 se ukazovalo, že zřízení fakulty nebude jednoduché, nicméně že bude možné. Objevily se problémy s dělením knihovny (ty byly rozumně později vyřešeny) a s názvy obou pražských nekatolických fakult. Posledním děkanem ještě nerozdělené fakulty byl Prof. Kovář, tehdy patriarcha ČČS, a obě bývalé sekce se rozešly velmi přátelsky: Ostatně na rozdělení fakult vzpomínají v řadě prací jejich bývalí pracovníci⁵⁸.

M. Salajka uvádí personální návrh k jednání z léta 1950, kde jsou rozděleny jednotlivé katedry a uvedena jména jejich spolupracovníků. Pokud se jednalo o jejich vedoucí, resp. profesory, byl návrh realizován. Jiné to bylo s docenty, asistenty, lektory a vyhlédnutými asistenty. Jednak nebylo možné fakultu koncipovat tak široce, jednak se zapomínalo na to, že personální obsazení bude podléhat přísnému kádrování. Osoby, které přicházely v úvahu na fakultu, se přesto pak uplatnily většinou na vedoucích místech v církvi. Jedna věc je ale velmi pozitivní: bylo více než potěšující, že církev měla dostatek pracovníků, aby mohla postavit své vlastní akademické studium - nikdy předtím by si nemohla tento krok dovolit. Jedním z důvodů neúspěchu Vysoké školy bohovědné (jistě ne důvodem hlavním) byla právě nepřipravenost učitelů ČČS v r. 1932.

O tom, že se chystá vládní nařízení, se již dlouho vědělo. I když vyšlo 14. července 1950, na konci akademického roku 1949/1950 bylo jasné, že nový akademický rok bude otevřen již za změněných podmínek.

Prvním děkanem fakulty byl ministrem Z. Fierlingerem jmenován Prof. Hník. Připadl mu úkol novou fakultu konstituovat, což bylo velmi nelehké. Jak jsme již uvedli

⁵⁸ M. Salajka: *cit. dílo* (1987) uvádí vzpomínky R. Říčana, bohužel bez udání bližšího pramene, str. 53.

výše, Hník byl renomovaným vědcem. Můžeme si představit, jak těžké muselo pro něho být, aby se přizpůsobil pounorovým poměrům. Je možné se domnívat, že toto přizpůsobení přinesl jako oběť své církvi i fakultě. Knihy, které z jeho pera v těch letech vyšly (Církev a mezinárodní otázky, Praha 1950 a Církev v čase rozhodování, Praha 1956) ukazují na nepřesvědčivý politický obrat⁵⁹. Vraťme se však k příběhu nové Husovy fakulty. Hník zde zvládl organizační úkoly skutečně výborně. Bylo mu 45 let, byl na vrcholu své vědecké kariéry a naděje, které do něho církve vkládala, v žádném případě nezklamal. Děkanem fakulty byl do r. 1952⁶⁰.

Ustavující schůze fakultní rady se konala 6. října 1950. Veřejná akademická slavnost byla pak v Karolinu 16. října téhož roku. V tomto kroku lze vidět jistou ironii státních orgánů - novou fakultu si v univerzitě nepřály, navenek však uspořádaly podívanou na tomto historickém místě. Pokud se mi podařilo zjistit, „stará“ Husova československá bohoslovecká fakulta se do Karolína dostala opět až v r. 1988 - u příležitosti čestných promoci zahraničních doktorandů, kde opět komunistický stát měl zájem na „podívané“⁶¹. Hned na začátku poznamenávám, že po celou dobu své existence měla HČBF problémy s promoční aulou a většina větších akademických slavností byla konána ve sborech CČS(H), především pak ve sboru dejvickém.

II. 3. Struktura nové fakulty - neměnná skutečnost v proměnách času

Nová fakulta měla šest kateder. Jejich počet zůstával - až na jednu výjimku - po celou dobu existence fakulty stejný⁶².

⁵⁹ O celé této složité problematice pojednává uvedená disertace S. Švarce z r. 2003.

⁶⁰ Srov. tabulka děkanů HČBF in: *Husova československá bohoslovecká fakulta. 35 let života a práce*, interní tisk, Praha 1985, str. 2.

⁶¹ Dle sdělení vedoucího této práce J.B. Láška, který se aktu zúčastnil.

⁶² *Husova československá bohoslovecká fakulta. 35 let života a práce* (1985), str. 1-2. Tyto základní údaje lze najít ve všech pracích, které se zabývají tímto tématem.

Byla to především katedra systematické teologie, která měla být páteří celého bohosloveckého studia. Jejím vedoucím se stal hned na počátku nově jmenovaný profesor Dr. Zdeněk Trtík (1914-1983)⁶³. Pod tuto katedru patřila stolice teorie náboženství a filozofie. Zde se stal profesorem Dr. Jaroslav Světlý, který však z fakulty po třech letech odešel. Jako Světlého asistent zde působil a později obor samostatně přednášel PhDr. Jaroslav Kučera (do r. 1960). Trtíkova osobnost byla určující nejen pro celé dějiny fakulty, ale i pro myšlenkový růst CČS(H). U jeho osobnosti se také proto podrobněji zastavíme: Trtík studoval v letech 1933-1937 na staré Husově fakultě, pak působil - s přestávkami, které mu církev umožnila za účelem studia - do r. 1947 v duchovní správě CČS. Doktorát napsal ještě v r. 1939, nestihl jej však obhájit a získal jej v r. 1945 (disertace - Křesťanské učení o vykoupení, Praha 1945. Po válce byl studijně v Cambridge, kde připravoval habilitaci. Obhájil ji rovněž na staré fakultě v r. 1946/47 (Vztah já-ty a křesťanství, Praha 1948). Od r. 1950 působil na nově zřízené fakultě nepřetržitě až do odchodu do důchodu v r. 1979 - jeho nástupcem se stal posléze Prof. Zdeněk Kučera, který vedl katedru systematické teologie až do inkorporace HČBF do UK v r. 1990. Po dvě období Trtík zastával úřad děkana fakulty: 1954-1956 a 1966-1968. Kdybychom chtěli stručně charakterizovat jeho největší odborné zásluhy, pak uvedeme, že v obzoru českého myšlení prezentoval nábožensko-filozofický personalismus. Jeho zásluhou překonala CČS náboženský liberalismus a překročila i hranice radikálního modernismu. Mj. sestavil základní věroučný dokument CČS(H), Základy víry, které poprvé vyšly v r. 1956.

Velmi důležitou katedrou byla i katedra biblické teologie. Hned od počátku se dělila na dvě stolice, pro NZ a SZ. Není sporu o tom, že tehdejší patriarcha CČS Prof.

⁶³ Srov. heslo Zdeněk Trtík, in: *Slovník českých filozofů* (1998), str. 593-594.

František Kovář patřil mezi významné české biblisty⁶⁴. Nikoho také nepřekvapí, že Kovář (1988-1969) byl jmenován na nové fakultě profesorem NZ. Bohužel bylo jasné, že vzhledem k vysoké církevní funkci nebude moci vykonávat tento úřad dlouho (a skutečně přednášel pouze jeden rok). Proto byl současně ustanoven profesorem pro tento obor Dr. Jindřich Mánek (1912-1977). Mánek pak zůstal vedoucím katedry až do své smrti v r. 1977 - jeho nástupcem se stal Prof. Zdeněk Sázava, habilitovaný v r. 1975 a Sázava pak vedl katedru až do konce existence samostatné HČBF⁶⁵. Stolica SZ měla obdobné problémy. Profesorem byl jmenován Dr. Miroslav Novák (1907-2001), nicméně jako pražský biskup (od r. 1946) nemohl tento úřad také řádně vykonávat a po roce z fakulty odešel. Tíha výuky spočívala na asistentovi Dr. Stanislavu Heřmanském, který se však nehabilitoval (jak se předpokládalo) a z fakulty v r. 1960 odešel. Výuku SZ pak vedl Prof. Vladimír Kubáč (1929-1993) - lektorem byl 1961-1964, odborným asistentem 1964-1970, docentem 1970-1976, od r. 1976 pak profesorem až do inkorporace. Profesor Kubáč své studium již kompletně absolvoval na nové fakultě⁶⁶.

Velmi rozvětvenou byla katedra praktické teologie, i když vzhledem k počtu předmětů, které musela pedagogicky zajišťovat, by si jistě zasloužila celou řadu asistentů a aspirantů. S tím však byl problém, protože státní úřady nechtěly s postupem času žádné nové učitelské síly dovolovat. Profesorem praktické teologie byl jmenován již zmíněný Dr. Otto Rutrle (1908-1978), vynikající myslitel, který však vzhledem k onemocnění musel z fakulty odejít v r. 1961. Po něm zastával úřad katedrového profesora Prof. Rudolf Horský (1914-1999?), který byl ostatně jmenován profesorem také hned v r. 1950, ale nikoliv původně pro praktickou teologii, ale

⁶⁴ Viz F. Adámek: cit. dílo (1948).

⁶⁵ Velmi stručné, ale výstižné údaje k prof. Sázavovi srov. Editorial, in: Teologická revue UK HTF, roč. 72/2001, str. 118-119.

⁶⁶ O prof. Kubáčovi není monografie. Jsme odkázáni na příležitostné články k životním jubileím.

katechetiku. Horský pak přednášel až do r. 1980, kdy vedení katedry převzal Prof. Milan Salajka (1928)⁶⁷. Jako asistentky působily na katedře za celou dobu její existence dvě dámy, Dr. Blanka Strašíková (1956-1960) a Dr. Anna Lukešová (1976-1990). Stolice katechetiky, původně přiřčená k této katedře, byla od počátku obsazena profesorem Horským, krátce profesorem Fouskem (1951-1953) a konečně v letech 1980-1990 Prof. Jiřinou Kubíkovou (1930). Pod praktickou teologií patřila také stolice církevního práva. Zde působili jako profesori nejprve Dr. František Fousek (1950-1951) a posléze Dr. Ladislav Šimšík (1951-1962). Tato stolice nebyla pak obsazována a od 70. let vyučoval tyto předměty Prof. Milan Salajka.

Pozoruhodnou činnost rozvíjela katedra sociální teologie. Vedl ji původně Prof. Hník až do svého odchodu do biskupského úřadu v r. 1955/56. Po jeho odchodu převzala obor Dr. Anežka Ebertová (1923), která jej přednášela až do r. 1990 (v letech 1950-1956 byla asistentkou, 1956-1964 docentkou a od r. 1964 profesorkou).

Obrovskou činnost vyvíjela také katedra církevních dějin, jejímž profesorem byl k r. 1950 jmenován Dr. Miloslav Kaňák (1917-1984). Prof. Kaňák byl také velmi výraznou postavou HČBF, i když v mnohém ohledu nezastával teologicky linii, budovanou katedrami systematické a biblické teologie. Kaňák ovšem se vší důrazností upozorňoval na bohoslovecké dědictví české reformace a reformace vůbec. Po maturitě v r. 1937 studoval dva roky (do zavření českých vysokých škol) na Husově fakultě, kde stačil vykonat I. státní zkoušku. Proto mohl být ustanoven alespoň pomocným učitelem náboženství na pražských vysokých školách. Po vykonání církevní zkoušky v r. 1941 byl vysvěcen na kněze a ustanoven farářem ČČS v Praze-Vysočanech. Své řádné studium mohl ukončit jako řada jiných teprve po válce, kdy složil II. státní zkoušku a záhy také doktorát

⁶⁷ K Prof. Salajkovi srov. *Naše doba – náš úkol*. Sborník Milanu Salajkovi k 60. narozeninám, redigoval Z. Kučera. Praha: Ústřední církevní nakladatelství (Blahoslav) 1988.

z církevních dějin (disertace o F. Loskotovi z r. 1946) u F.M. Bartoše. V době velkých přeměn v ČSR nebyl zde přítomen, neboť dostal studijní pobyt na Drew University v Madisonu, USA, kde pobýval celkem tři roky (do r. 1949). Ihned po návratu se také ještě na nerozdělené Husově fakultě habilitoval prací o katolickém modernismu. Na filozofické fakultě se mu podařilo v těžké době (v r. 1952) získat doktorát z filosofie za disertaci o Josefu Dobrovském. Ve velmi složitých dobách - v době nastupujícího agresivního ateismu 1958-1966 a v době tzv. normalizace 1972-1976 byl děkanem HČSBF a spočívala na něm velké míra odpovědnosti za výchovu bohosloveckého dorostu CČS. Kaňák byl nesmírně pilným autorem, jeho bibliografie čítá přes 1100 položek. Význam jeho díla spočívá obecně hlavně v popularizaci české reformace a v pokračování linie reformačního pojetí českých církevních dějin. Často musel vysvětlovat a odůvodňovat vznik CČS v r. 1920 - o to směrem do vlastních řad i navenek. Napsal řadu knih, z nichž většího ohlasu se dočkaly monografie o Janu Milíčovi z Kroměříže (1975) a Janu Viklefovi (1973), které byly také přeloženy do němčiny. Napsal také řadu syntéz, které ovšem mohly vyjít pouze jako učební texty: Z dějin světových zápasů na poli náboženském I-II (1961-1982), Přehled mimokřesťanských náboženství (1954), Křesťanské církve, denominace a sekty (1958), Čechové a křesťanské náboženství I-III (1951-1954). Všechny tyto publikace vycházely za velmi zlých cenzurních podmínek. Kaňák se velmi zasloužil spolu s F. Šimkem, F.M. Bartošem a dalšími o vydávání českého znění památek husitské a bratrské minulosti, které vždy opatřoval předmluvami. Renomovaný český slovník hodnotí jeho dílo těmito slovy: „ Je trvalou zásluhou Kaňákovou a jeho stejně smýšlejících kolegů (Bartoš, Molnár, Říčan), že se české marxistické historiografii nikdy nepodařilo beze zbytku ovládnout prostor. Místo, které mu bylo složitými poměry vykázáno, vrchovatou měrou využil k prospěchu nejen své církve, ale celé české

kultury"⁶⁸. Jako docentka katedře církevních dějin krátce působila Dr. Olga Pešková-Kounovská (1951-1953). Po Kaňákově smrti zde suploval obor do svého vážného onemocnění v r. 1988 Prof. Amedeo Molnár (1923-1990)⁶⁹ a v r. 1988 na toto místo nastoupil jako asistent Dr. Jan B. Lášek⁷⁰ (1956), který se však na HČBF již nestačil habilitovat a docentury dosáhl teprve v r. 1995 na Univerzitě Karlově - Husitské teologické fakultě. Kaňákova bibliografie, vydaná u příležitosti jeho 60. narozenin v r. 1977 ukazuje, jak obrovské dílo tato katedra církvi odvedla⁷¹. Nejednalo se vždy jen o práci výhradně teologickou, ale také o obecně vzdělavatelskou, kdy bylo upozorňováno velmi decentním způsobem na to, že nabízený marxistický způsob výkladu dějin není jediný.

Poněkud zvláštní postavení měla na HČBF katedra společenských nauk, tzv. katedry pro „Praktické otázky lidové demokracie“. Podobnou výuku si stát prosadil na všech bohosloveckých fakultách a skutečně na nich až do r. 1989 probíhala. Tato katedra existovala jako samostatná jen do roku 1968. Působili na ní Dr. Ing. Bedřich Spáčil (profesor 1950-1951), Doc. Karel Rataj (1950-1951), Prof. Karel Hlaváček (1951-1952) a především Prof. Josef Polák (1952-1968). Tito profesori přednášeli základy marxistických společenských disciplín. Zejména s posledním z jmenovaných docházelo ke konfliktům se studenty, což se velmi negativně projevilo pak na jejich kádrovém hodnocení. Za jeden z úspěchů roku 1968 je možno považovat, že tato na teologické fakultě poněkud zvláštní katedra byla bez náhrady zrušena a v době tzv. normalizace pak již nebyla obnovena. Od r. 1969 zde přenášeli samozřejmě opět marxisté (mezi než patřili i významní odborníci jako Prof. Josef Kočí, Ing. Marcel Zachoval, Prof.

⁶⁸ Srov. heslo M. Kaňák, in: *Slovník českých filozofů* (1998), str. 257.

⁶⁹ Srov. heslo A. Molnár, in: *Slovník českých filozofů* (1998), str. 400-401.

⁷⁰ Srov. heslo J.B. Lášek, *tamtéž*, str. 329-330.

⁷¹ *60. let profesora ThDr. et PhDr. M. Kaňáka. Životopisná črta se soupisem jeho prací*, rozmnoženo jako rukopis, Praha 1977.

Jiří Vořech a další), nicméně jako lektori a jejich zkoušky měly spíše okrajový význam.

Za celou dobu své existence měla fakulta je čtyři tajemníky: Blahoslava Malého (1950-1956), Dr. Václava Krotkého (1956-1978), Dr. Vlastimila Jansu (1978-1983) a Stanislavu Doubravovou (1983-1990)⁷².

I když jsme chtěli původně podat personální stav fakulty při jejím vzniku, učinili jsme tak vlastně pro celou dobu její existence. Samozřejmě se měnili lektori a asistenti, ale těch nebylo mnoho. Řadu prací zastávali tzv. pomocné vědecké síly z řad studentů a jejich jména nejsou souborně podchycena. Personální stabilita učitelského sboru umožnila soustředěnou práci a skvělé badatelské výsledky, zejména v některých oborech. Vykazovala však také rysy určité izolace, které nebylo možno z politických důvodů zabránit. Tato izolace v mnohém případě znamenala, že na fakultě diskutované odborné otázky se nedostaly do širšího ekumenického povědomí a do evropské teologické diskuse.

Velkým problémem také bylo, že studenti nemohli studovat až na výjimky z r. 1968 a pak od r. 1975 na zahraničních teologických akademiích. Mezinárodní výměna studentů byla nepoměrně menší než v případě Komenského evangelické bohoslovecké fakulty.

II. 4. Počty studentů a potřeby ČČS

Než vrátíme se do r. 1950, respektive do prvních let existence samostatné fakulty. Původně se počítalo s velkým růstem studentů i profesorů - v r. 1950 bylo těžké ještě odhadnout, jak bude prakticky vypadat soužití církví s „lidově-demokratickým“ státem.

Při svém otevření měla fakulta kolem stovky studentů. Nemusíme nijak zdůrazňovat, ale přesto připomínáme, že ČČS

⁷² Viz uvedený interní sborník *Husova československá bohoslovecká fakulta* (1985), str. 3.

začala po II. světové válce přijímat do duchovenské služby i ženy. Ženám bylo tedy plně umožněno studovat teologii a nastoupila zde naprostá rovnoprávnost⁷³. K tomu došlo ostatně již před otevřením samostatné fakulty a některé kandidátky duchovenského úřadu z řad ČČS studovaly již na staré, jednotné fakultě. Za staré jednotné fakulty se delimitací přihlásilo na fakultu novou asi 30 posluchačů, více jak 60 jich bylo v prvních dvou letech nových. Církev potřebovala reálně 20-25 absolventů teologického studia ročně, kteří by mohli být bez dalšího ihned vysvěceni a posláni do duchovní správy. Z počátku se zdálo, že tento počet bude možno zajistit, ale posléze se ukázalo, že i nových podmínkách se znovu objevuje starý problém: v letech 1952-1959 se ke studiu přihlásilo průměrně 9 adeptů ročně. V dalších letech byl pak průměr 5 (s výjimkou let 1968-1969).⁷⁴

Další problém byl v tom, že se postupně měnila úroveň středoškolského studia (studenti neměli středoškolské absolutorium latiny, případě řečtiny) a tím muselo být na fakultě vlastně „doučováno“ to, co studenti měli již dávno umět. V praxi se to organizovalo tak, že kdo neměl z latiny maturitu, musel sloužil odpovídající zkoušku na fakultě během 1. roku studia (do průpravné zkoušky.

Není třeba připomínat, že studenti byli přísně kádrováni a že přijetí či nepřijetí bylo výhradně v rukou státních orgánů. V této otázce fakulta nemohla dělat (zejména v některých obdobích) prakticky nic.

Od počátku padesátých let bylo možné studovat na vysokých školách v Československu bez maturity s odůvodněním, aby bylo vysokoškolské vzděláním umožněno i těm, kteří si je dříve nemohli dovolit. Vznikaly tzv. roční či dvouleté dělnické přípravy⁷⁵. Důsledek těchto institutů byl většinou

⁷³ Samostatnou studii na téma kněžství žen v ČČS jsem nenašla. Je to snad důkazem toho, jak byl tento fenomén dobře a přirozeně přijat.

⁷⁴ M. Salajka: *cit. dílo* (1987), str. 40.

⁷⁵ VŠ zákon od r. 1966 tuto instituci již nezná.

katastrofální. Kupodivu HČBF však tento institut pomohl. Tzv. „přípravka“ existovala až do konce existence fakulty v r. 1990 a maturita na ní složená (obvykle po roce) nahrazovala státní maturitní vysvědčení. Nevýhoda této „maturity“ byla v tom, že platila jen pro HČBF. Umožnila řadě kandidátů, kteří třeba nebyli z politických důvodů k maturitě připuštěni, aby získali, dostali-li státní souhlas, teologické vzdělání. Mnoho z těchto lidí se pak plně osvědčilo v církevních službách. Tyto tzv. dělnické přípravy byly na ostatních vysokých školách dávno v šedesátých letech ještě zrušeny.

II. 5. Formální průběh studia

Studium samo probíhalo podle uvedeného vládního nařízení čtyři roky⁷⁶. Ostatní bohoslovecké fakulty během doby dosáhly (v různé době) prodloužení studia na pět let, což je vskutku optimální. HČBF ani CČS však toto nežádali, neboť se stále zápasilo s nedostatkem duchovních.

Po stránce formální bylo studium rozvrženo do třech stupňů: Po roce skládal kandidát tzv. průpravnou bohosloveckou zkoušku, kde měl prokázat znalost propedeutiky a znalost jazykovou. Po druhém roce se skládala I. odborná zkouška bohoslovecká, kde se prokazovala většinou historická znalost předmětů. K této první odborné zkoušce musel kandidát připravit písemnou práci v rozsahu 40 stran z předmětu, který byl předem na počátku akademického roku vypsán.

Církevní praxe spočívala v tom, že po I. odborné zkoušce byli kandidáti většinou svěceni na jáhny. Církev brzy pochopila, jak je škodlivé je v této fázi ustanovovat do duchovní správy (z fakultního studia nezbývalo pak již nic či velmi málo) a většinou tak - alespoň v druhé polovině existence fakulty - nečinila. V každém případě první odborná zkouška byla jistou kvalifikací pro výkon povolání, i když ne v plném rozsahu. Kdo měl jen první odbornou zkoušku a byl

⁷⁶ Srov. Vládní nařízení č. 112/50 Sb., in: R. Horský, cit. dílo (1965).

z nějakého důvodu vysvěcen na kněze, musel dostat tzv. dispens a slíbit, že si předepsané vzdělání doplní. Většinou zůstalo bohužel jen u slibu.

Absolutorium fakulty se dosahovalo prostřednictvím složením tzv. II. odborné zkoušky bohoslovecké. Byla to zkouška souborná (stejně jako v případě I. odborné zkoušky) ze všech předmětů teologického kompendia. Zde musel kandidát prokázat znalost normativní. Podmínkou připuštění k této zkoušce bylo odevzdání písemné práce z předem určeného oboru v rozsahu nejméně 60 stran. Nesměl to být obor, ze kterého byla odevzdána písemná práce k I. odborné zkoušce.

Absolvent HČBF dostal vysvědčení, nikoliv řádný vysokoškolský diplom. Toto vysvědčení nebylo považováno ve světské sféře za vysokoškolské absolutorium. Jistá náprava tohoto stavu byla nařízena zákonem č. 172/90 Sb., kdy byl absolventům studia na bohosloveckých fakultách z let 1950-1989 přiznán - pokud o to zažádali - titul magistr⁷⁷.

Právní postavení HČBF - stejně jako ostatních bohosloveckých fakult v tehdejší Československu bylo zvláštní - formálně to byly vysoké školy, jejich studentům byly přiznávány sociální výhody, které patřily ostatním vysokoškolákům. Ve světské sféře to však nebylo za vš vzdělání považováno, učitelé těchto škol neměli nárok na platy vysokoškolských učitelů, neboť fakulty nespádaly pod ministerstvo školství, ale pod státní úřad, který měl na starosti dozor nad církvemi.

Současně je třeba také připomenout, že chlapci-absolventi bohosloveckých fakult museli řádně odsloužit prezenční vojenskou službu a většinou byli zařazováni mezi politicky nespolehlivé (tzv. pomocné technické prapory či jejich ekvivalenty). Vojenské katedry, která byla na ostatních vysokých školách, na teologických fakultách neexistovaly.

⁷⁷ Zákon v vysokých školách, č. 172/90 Sb.

Sluší se ještě poznamenat, že vládní nařízení umožňovalo tříleté aspirantské studium, po kterém absolvent tohoto studia dosáhl doktorátu. Na HČBF bylo toto studium praktikováno teprve v osmdesátých letech. Doktoráty, kterých kandidáti dosáhli na této fakultě, mají většinou velmi dobrou úroveň je rovnají se kandidaturám věd, které nebylo ovšem možno (neplatnost vysokoškolského zákona pro bohoslovecké fakulty) udílet. Podle Salajkovy statistiky, doplněné do r. 1990, udělila fakulta celkem 29 doktorátů, z toho 6 čestných⁷⁸. Prvním řádným doktorem byl Dr. Přemysl Dostál (disertace Sociální důsledky křesťanství, obor sociální teologie, 18.12. 1952), posledním Dr. Jaroslav Hrdlička (disertace o A. Spisarovi ze systematické teologie, 23.11. 1989).

II. 6. Počty studentů - nevyřešený personální problém ČČS

Když se v na počátku padesátých let ukázalo, že ani nová fakulta nepokryje personální potřeby církve, začali se fakultní učitelé podílet na výuce v kazatelských kurzech. Salajka komentuje tuto anomálii následujícím způsobem: „Když se jim (rozuměj frekventantům kurzů) dostalo za semestr základního, především pragmatického vzdělání, nastupovali do duchovní správy v ČČS a své další vzdělání si měli opatřovat externě. Stávalo se, že bývalo opakovaně zapisování jako externí posluchači fakulty. V tom však nebylo důslednosti a dostatečného řádu. Skutečností je, že fakultní učitelé se podíleli na doškolování původních kazatelů a kazatelek a zkoušeli je pro tzv. církevní odborné zkoušky“⁷⁹.

Statistika napoví, v čem byl hlavní problém tohoto náhradního a zcela nedostačujícího vzdělávání. Ze 120 ustanovených kazatelů se kněžími stalo pouze 71. První církevní odbornou zkoušku (měla být obsahově identická s I. odbornou zkouškou na fakultě) složily 2/3 kazatelů, II.

⁷⁸ Do r. 1985 je uvádí interní tisk *Husova československá bohoslovecká fakulta* (1985), str. 4-5. Ročenka *Husitské bohosloví* (1995) neuvádí již jména čestných doktorů, str. 53-54.

⁷⁹ M. Salajka: *cit. dílo* (1987), str. 41.

odbornou církevní zkoušku pak 60% kazatelů. Přes všechny potíže, spojení s touto institucí, můžeme závěrem konstatovat, že v tíživé personální situaci CČS tyto kazatelské kurzy pomohly.

Po prvních deseti letech své existence se fakulta konsolidovala. Byla fakultou malou, dalekou menší, než se původně předpokládalo. Izolaci, do které se vlivem politických okolností dostávala, se snažila úspěšně prolamovat. Vedle toho, že byla teologickou dílnou církve a celá změna církevní orientace byla připravena právě fakultou, měla ještě sílu k tomu, aby pořádala některé akce ad extra. Byly to především fakultní extense, pořádané ve pražských sborech CČS, které mohly být navštěvovány veřejností. Velkou cenu měly i fakultní akce, jako konvokace a besedy. Vše bylo realizováno na velké odborné úrovni, s velkou akribií.

II. 7. Bohoslovecký internát a knihovna

Přiblížení fakultního života by nebylo úplné, kdybychom se nezmiňovali podrobněji také o bohosloveckém internátu, resp. koleji. Zde probíhal duchovní život fakulty, neboť studenti byli povinni alespoň nějakou dobu v tomto internátě bydlet. Mělo se jim dostat patřičné duchovní formace, čehož bylo dosahováno v různých dobách různě a se střídavým úspěchem.

Vyjma kazatelského kurzu (viz shora) veškerá výchova bohoslovců CČS(H) probíhala v dejvické koleji (internátu). Výchovou bohoslovců a provozem se zabývali zpravidla ředitelé internátu a spirituálové. Bylo velmi nedobré, že vlivem vnějších okolností nemohly být vždy najednou pravidelně obe funkce obsazeny. Prvním a dlouhodobým ředitelem internátu byl v letech 1950-1968 farář Zdeněk Novák, kterého vystřídal Dr. Vlastimil Zítek (1968-1971), dále Dr. Mojmír A. Beneš (1971-1972), Oldřich Mach (1972-1978), po něm pak René Hradský

(1978-1986). Posledním ředitelem byl pak Dr. Jiří Vaníček⁸⁰. Jak vyplývá z tohoto seznamu, jedná se většinou o velmi zasloužilé a zkušené duchovní, kteří mohli mít na dorůstající duchovenskou generaci velmi kladný vliv. Zatímco funkce ředitele byla více správní než duchovní, spirituál se měl zabývat po výtce duchovním životem bohoslovců. Bohužel to nebylo státními orgány příliš vítáno a všichni spirituálové měli politické potíže. Ostatně za celou dobu existence internátu působili v této funkci jenom čtyři: Oldřich Kozler (1951-1955), Prof. Zdeněk Kučera (1969-1970), Lumír Čmerda (1970) a v letech 1984-1986 Dr. Jiří Vaníček, který se po odchodu ředitele René Hradského do funkce pražského biskupa stal ředitelem a funkce spirituála již nebyla až do konce opět obsazena.

Jak jsme již shora uvedli, rozdělení knihovny provázely jisté neshody se sesterskou Komenského fakultou. Knihovna byla uložena nejprve ve sborovém domě v Karlíně, teprve později byla nově organizována v Dejvicích spolu s knihovnou Ústřední rady. Prvním a dlouholetým knihovníkem fakulty byl syn prof. Kováře Dr. Blahoslav Kovář (1950-1961). Později neměla fakulta na knihovníky štěstí, např. v letech 1961-1968 byla různě spravována faráři a pedagogy fakulty (Prof. Ebertová, A. Kaňáková, Dr. V. Kubáč, I. Horská-Pospíšilová). Jistá stabilizace nastoupila po r. 1968, kdy po dvě léta byla knihovnicí farářka Jindřiška Svobodová, dal delší dobu vzdělaný teolog a karlínský farář Dr. Vratislav Kratochvíl (1970-1978). Poslední dekáda existence fakulty byla pro knihovnu opět neklidná. Po krátkém působení farářky Jany Švábenické (1978-1979) zde působila farářka Alena Kaňáková (1979-1987)⁸¹. Posledním knihovníkem HČBH byl pozdější předseda vlády ČR dr. Petr Pitthart, který přímo z knihovny odešel po sametové revoluci do vysokého vládního úřadu. Bohužel tento

⁸⁰ Seznam ředitelů viz interní tisk *Husova československá bohoslovecká fakulta* (1985), str. 3.

⁸¹ *Tamtéž*.

vývoj se velmi negativně odrazil jednak na uspořádání knihovny, jednak na nepravidelných akvizicích. Ani po r. 1990 se nepodařilo nové UK HTF tento deficit vyrovnat a knihovna čeká na svoji reorganizaci dodnes.

II. 8. Teologická práce a odborné úkoly

Po konsolidační první dekádě života fakulty, nastala dekáda druhá, jejímž hlavním tématem byly systematicko-teologické zápasy. Byl sveden zápas o Základy víry a hlavně nastartován proces, který vedl v r. 1971 ke změně názvu církve.

Velmi negativně působily i sekularizační procesy, které probíhaly ve společnosti. I když vědecká činnost malé fakulty byla pozoruhodná, stále se snižoval počet studentů. Koncem šedesátých let bylo možno dovést několik doktorandů k promoci. Po počátečních několika promocích stát nedovoloval, aby promovali noví doktoři teologie. To se změnilo s přibližujícím se pražským jarem r. 1968.

Fakultní učitelé si museli klást stále znovu otázku, v čem spočívá specifické poslání ČČS a jaký je její vztah o obecné církvi. Tyto otázky byly sice řešeny v Základech víry, ale podrobně rozpracovány nebyl. Byla třeba - v měnícím se dějinném horizontu - znovu vysvětlovat, co znamená norma Ducha Kristova, zásada svobody svědomí a liturgický princip v životě církve⁸². Církev se totiž dostala do situace, kterou nikdy předtím neznala. Vyvstávaly stále nové otázky: Co je církev v diaspoře jako spásně-dějinně nutná epocha? Jaký je teologický smysl ateismu? Co a jak má církev skutečně činit ve věcech veřejného života? V českém prostoru to bylo vedle evangelické fakulty místo, kde mnohé z těchto vážných otázek byly formulovány poprvé a kde na ně také tvůrčím způsobem byly hledány odpovědi. Otázky byly obvykle vysloveny a odpovědi hledány v akademických projevech děkanů a proděkanů. Práce

⁸² M. Salajka: cit. dílo (1987), str. 45.

fakulty, o které vydávaly počet, byla hutným základem k těmto úvahám.

K tématu se vyjadřoval Prof. Trtík ve své proděkanské zprávě za období 1968-1970⁸³, ale také v obširnějších studiích.

Ve významném článku v Theologické revui shrnul problémy vzdělání a výchovy budoucích bohoslovců Prof. Trtík do devíti bodů:

1. Výchova bohoslovců byla označena za teoretický problém, který nemůže být nahrazen pragmatismem. A je-li to problém teoretický, nesmí to být jen tradiční provoz, který je založený na neověřených a často i subjektivně vytvořených předpokladech.
2. Cílem výchovy studentů teologie je formování takových osobností, které by byly schopny přijmout kněžství. Tyto osobnosti mají žít duchovním životem, být prakticky i teoreticky vyzbrojeny pro kněžské povolání. Trtík si byl dobře vědom, že mají mít i občanské vzdělání a společenského chování.
3. Vykonavatelem výchovy jsou společenství, ve kterých studenti žijí-společenství fakulty, církve a bohosloveckého internátu.
4. Při výchově studentů teologie není možné k nim přistupovat tak, že není respektován subjekt. Studenti podle jeho názoru však současně jsou a musí být také předmětem, a to předmětem pedagogického pozorování, teologických zkoušek a v nutných případech i předmětem kázeňského a kárného řízení.
5. Za ústřední pedagogickou otázku teologie Trtík považuje, jak mohou být studenti připraveni na přijetí milosti. Otázka je to velmi vážná - a současně implikuje, že na fakultu začali přicházet i studenti, kteří předtím nijak intenzivně s církví nežili.

⁸³ Zdeněk Trtík: *Poslání Husovy fakulty*, in: Theologická revue CČS(H), roč. 42(4)/1971, str. 108-109.

Pedagogové si byli tohoto problému dobře vědomi a snažili se jej i úspěšně řešit. Ještě naléhavě se tento problém projevil po r. 1989, kdy teologie je pěstována - alespoň dle výměru - jako každá jiná akademická disciplína. Dá se říci, že v předjímce si Trtík byl již v těchto letech vědom, jaký vážný problém vyvstává.

6. Trtík považoval za bezpodmínečné, aby všechny teologické obory výkladově předávaly mysl historických textů (Bible a tradice církve) do zkušenostních, myšlenkových a noetických souřadnic přítomné doby. Pokud jde o teologickou identitu ČČS(H), Trtík byl toho názoru, že teologické obory mají dialogickou formou dospívat k zásadní jednotě v ústředních principech evangelia a křesťanské víry.
7. Teologická formace je první a základní podmínkou bohoslovecké výchovy. Velmi realisticky Trtík odmítal tvrzení, že křesťanská výchova není záležitostí rozumu, ale srdce. Správně tvrdil, že je-li ponecháno stranou poznání, nemohou fungovat ani vnitřní hodnoty zjevení z Písem. „Teologické poznání je spolu s obnovovaným slyšením zvěsti a s existencí v bohoslužebném společenství církve předpokladem k působení Ducha svatého a k milostivému přetváření studentů v křesťanské osobnosti“⁸⁴.
8. Aby slovo Boží neustále pronikalo do života člověka, jsou nutné i další postupy, výchovně užívané ve fakultním společenství: čtení z Písem, modlitba, meditace, teologicky a psychologicky promyšlená cvičení. Duchovní péče, bratrské vedení, zpověď, kázeň. Trtík nemluvil vůbec teoreticky - s přílivem studentů na fakultu v souvislosti s událostmi roku 1968 se ukázalo, kolik práce se zanedbalo. Bolestně se také

⁸⁴ Tamtéž, str. 47.

odhalilo, že hlavně ti, kdo měli na starosti výchovu, nestačili „jít s dobou“.

9. Konečně Trtík konstatoval, že nové duchovenské osobnosti mají vychovávat také ti lidé, kteří sami osobnostmi jsou. Je si správně vědom, že taková osobnost nevzniká dosazením a setráváním na učitelské pozici; osobnost má na sobě stále pracovat, má vyvíjet stále nové duchovní úsilí.⁸⁵

Mnohé z Trtíkových názorů může být označeno oprávněně za dobově podmíněné úvahy- jsou to myšlenky, staré bezmála 40 let. Nicméně hodně z toho, co zde zaznělo, svoji obecnou platnost stále neztratilo.

Již jsem zmínili, že rok 1968 byl velmi důležitým pro život celé fakulty. Byly povoleny nové doktoráty, což umožnilo v krátké době příliv nových učitelských sil na fakultu. Již v přehledu jednotlivých kateder jsme tyto personální změny naznačili. Jedná se o to, že bdělé státní úřady nedovolovaly přípravu nových odborníků, resp. neumožňovaly těm, kdo by o to měli zájem, předložit a obhájit doktorát.

Fakultě sice nebyla ještě akutně personálně ohrožena, jak k tomu pak došlo později na konci 70. let, nicméně problémy se již rýsovaly. V r. 1961 musel z důvodu nemoci odejít z fakulty prof. Rutrle (který výrazně ovlivnil celou bohosloveckou generaci 50. let!), o rok později odešel JUDr. L. Šimšík. Jednalo se o praktického teologa a právníka - tedy disciplíny, které jsou velmi potřebné.

Porovnáme-li údaje v tabulce řádných doktorátů fakulty, hned uvidíme, v čem byl problém. Za první tři roky existence fakulty bylo uděleno 5 doktorátů, což je možné považovat za zcela normální vzhledem k velikosti fakulty a počtu studujících. Po promoci Františka Fouska v r. 1953 následovala další promoce až v roce 1965, kdy dosáhl doktorátu za práci o

⁸⁵ Zdeněk Trtík: *Teologie bohoslovecké výchovy*, in: Theologická revue ČČSH, roč. 41(4)/1971, str. 15-31.

Jobovi Vladimír Kubáč⁸⁶. V případě Kubáčově neměly státní úřady zbytní, než povolení k doktorátu udělit: po odchodu Dr. Heřmanského byl lektor Kubáč jediným starozákoníkem fakulty a bylo neúnosné, aby tuto disciplínu nadále přednášel bez doktorátu. Nicméně pak opět nic. Dvě promoce cizinců ze systematické teologie v r. 1967 byly signálem měnícího se času (Dr. Ahne Lothar a Dr. Theodor Lorenzmeier).

V roce 1968-1971 pak ve velmi rychlém sledu došlo celkem k šesti promocím. Všichni, kdo dosáhli v této době liberalizace doktorátů, zastávali pak významná místa buď na fakultě. Jejich věk se pohyboval však od 37 do 64 let. Církev i fakulta v té době potřebovali daleko větší množství akademických pracovníků.

Uvádíme zde roky promoce, jména, datum narození, aktuální zaměstnání, obor a název disertace kandidátů - pro další vývoj fakulty, bohosloveckého internátu i církve nejsou tato data bez zajímavosti:

1. 1968 - Zdeněk Kučera, nar. 30.3. 1930 v Bratislavě, přednosta ÚR CČS, systematická teologie: Problém pravdy u Emila Brunnera a Paula Tillicha s přihlédnutím k teologické tradici CČS.
2. 1968 - Vlastimil Zítek, nar. 20.12. 1920 v Kropáčově Vrutici, farář CČS v Litoměřicích, systematická teologie: Eklesiologie v díle D. Bonhoeffera, K. Bartha, E. Brunnera a eklesiologické principy CČS.
3. 1968 - Rudolf Medek, nar. 23.6. 1926 v Radvani, farář CČS ze Zborovicích, systematická teologie: Otázka Kristovy osobnosti.
4. 1969 - Sázava Zdeněk, nar. 28.6. 1931 v Brně, farář CČS v Hradci Králové, biblická teologie: Termín ho apostolos v Lukášových spisech.

⁸⁶ *Husitské bohosloví* (1995), str. 53.

5. 1969 - Milan Salajka, nar. 6.9. 1928 v Pudlově - Bohumíně, asistent HČBF, praktická teologie: Půdorys a nadstavba pojmu oikoumene.
6. 1971 - Mojmir A. Beneš, nar. 21.11. 1906 v Kostelci nad O. - farář - ředitel bohosloveckého internátu, praktická teologie: Interpretace kerygmatu v moderní teologii⁸⁷.

Jistě bylo možné, aby „odpromovalo“ více kandidátů. Slouží ke cti fakultě i církvi, že však dbala na především na odbornou úroveň a nesnažila se využít rychle příznivou politickou situaci. Ke statistice doktorátů se sluší připomenout, že z domácích teologů došlo ještě v letech 1972-1973 ke třem promócím (Dr. V. Schneeberger-metodista, Dr. V. Kratochvíl, Dr. Jiřina Kubíková) a pak byl do r. 1981 opět dlouhých osm let konec.

Znovu připomínáme, že takto realizovaná příprava budoucích vědeckých pracovníků stačil nemohla.

Jedna věc byla promoce, druhá souhlas k asistentuře či docentuře. Z doktorů z let 1968-1971 měl zajištěnu bezkonfliktní vědeckou dráhu pouze M. Salajka, který se stal ještě v roce 1968 odborným asistentem a přednášel liturgiku, řády církve, ekumeniku a ireniku. Dr. Vlastimil Zítek se stal později biskupem v Olomouci a Dr. Rudolf Medek v Brně. Dr. Zdeněk Sázava se habilitoval teprve v 1975. Dr. Zdeněk Kučera byl v době počínající normalizace z fakulty odstraněn, mohl se habilitovat až v r. 1979 - státní úřady k tomu udělily souhlas jen proto, že chtěly za každou cenu penzionovat Prof. Trtíka, když dosáhl 65 let. Dr. Mojmir A. Beneš odešel do penze a brzy zemřel. Dr. Vratislavu Kratochvílovi, který promoval v r. 1973 ze sociální teologie (disertace Sociálně teologická studie o sebevraždě) byla akademická dráha znemožněna a ostatně také brzy zemřel. Akademické dráhy dosáhla (profesury) na HČBF ještě Dr. Jiřina Kubíková, která promovala z praktické

⁸⁷ Tamtéž, str. 53-54.

teologie rovněž v r. 1973 (disertace: Pastorální psychologie). Ta přišla na fakultu nejpozději, po habilitaci v r. 1980.

Je na místě, abych se zde zastavila podrobněji u díla Zdeňka Kučery. Je to můj otec a odstup zde je možno zachovat jen těžko. To jsem ostatně uvedla i v předmluvě. Dílo prof. Kučery však patří integrálně do dějin fakulty, neboť po profesoru Trtíkovi vedl jednu z nejdůležitějších fakultních kateder a určoval odborný směr fakulty po celá 80. léta. Byl také jedním z těch, kdo se zásadně zasloužili o inkorporaci fakulty do Univerzity Karlovy. Vypracoval pak i novou koncepci bohosloveckého vzdělávání na otevřené teologické fakultě, která funguje dodnes.⁸⁸ Celá koncepce fakulty dnešní má své kořeny na HČBF – je uskutečněním tužeb, které tehdejší fakulta realizovat rozhodně nemohla.

Životopis Prof. Kučery⁸⁹ je úzce spjat s bohosloveckým vzděláváním CČS. Narodil se 30. března 1930 v Bratislavě, po maturitě studoval krátkou dobu na FF UK (u J.B. Kozáka) a na sekci pro CČS Husovy československé evangelické bohoslovecké fakulty, kde poslouchal přednášky evangelických profesorů: F. Linhart, F.M. Bartoše, J.B. Součka aj. L. Hromádky. Po založení HČBF samozřejmě jako student československého vyznání vstoupil na nově založenou fakultu. Zde jej ovlivnili její nejvýraznější myslitelé F. Kovář, F.M. Hník a především pak Z. Trtík. Po absolutoriu fakulty na ní nemohl zůstat učit, stejně jako celá řada jiných mladých odborníků. Působil na různých místech (od r. 1955) v duchovní správě. V roce 1966 se stal teologickým poradcem patriarchy a pracovníkem úřadu ÚR. V letech 1968-69 byl odborným asistentem pro křesťanskou filozofii, pobýval studijně v Basileji u K. Bartha a O. Cullmana. Bohužel jeho nadějně se rozvíjející odbornou dráhu přerušila normalizace, z fakulty musel v r. 1970 odejít do dělnického povolání. Po Trtíkově násilném odchodu z fakulty mu

⁸⁸ Srov. Z. Kučera: *Teologie a univerzita*, in: *Husitské bohosloví* (1995), str. 17 a násl., rovněž i jeho další příspěvky v uvedeném sborníku.

⁸⁹ Srov. heslo Zdeněk Kučera, in: *Slovník českých filozofů* (1998), str. 317-318.

byla sice umožněna habilitace (1979) a byl jmenován profesorem (1981), ale měl neustále politické těžkosti, ke kterým podstatnou měrou přispěla i moje emigrace do SRN. Teprve po inkorporaci fakulty byl několikrát zvolen jejím děkanem (v letech 1990-1999), což však nespadá do námi sledovaného období.

Velmi významné nejen pro něho, ale i pro fakultu bylo, že mohl (byť nepravidelně) působit v německé společnosti Paula Tillich a od r. 1988 ve Vědecké společnosti pro teologii. To už ostatně síla režimu slábla a nečekaně bylo možné to, o čem nebylo před lety možno ani uvažovat.

Pro fakultu, která se ocitla na rozhraní generací bylo dílo prof. Kučera velmi důležité. Byl na své poslání dobře připraven, od mládí se prvotně zajímal o sociologii a filozofii. Orientoval se především na náboženské otázky, na noetiku a metodologii věd. Byl žákem Trtíkovým, pokračoval však ve směru, naznačeném svým učitelem, dále. Překonal exkluzivní personalismus a dospěl k syntéze s esenciální teologickou filozofií, jak je reprezentována Paulem Tillichem. Kučera uvedl do českých zemí Tillichovu koncepci korelativní a apologetické teologie a pokusil se o její svébytnou interpretaci v knize Pravda a iluze moderní teologie, které byla vydána jako skriptum v r. 1987. Do české teologie uvedl také téma moderní hermeneutiky. Jeho trojiční teologie, vydaná poprvé ve třech dílech v letech 1983-1984 jako skriptum se stala východiskem jeho základní životní teze, tzv. teologie prostého života. Ta vidí revelační struktury, dané vztahem otce a syna, matky a dítěte, mistra a učedníka, jež v Písmu osvětlují tajemství osobnosti Ježíše Krista, zároveň jako základní sociální strukturu, z níž se odvíjí původ a růst fenoménu „humanum“ a jejíž respektování tvoří podmínku civilizované a kulturní společnosti. Tento způsob myšlení se stal později východiskem i studijního programu husitské teologie na UK HTF, kde je studium teologie, filozofie,

religionistiky a judaistiky organicky propojeno se vzděláním psychologickým, sociologickým a pedagogickým. V této věci Kučera navazuje i na modernistické dědictví, které je však uchopeno novým, tvořivým způsobem.

V pozadí celého díla Prof. Kučera stojí idea nového světového universalismu, založeného na akceptování stvořenosti světa a řeči Stvořitele.

Závěrem jen připomínám, že v plné myšlenkové šíři mohl Prof. Kučera rozvinout své koncepce teprve po r. 1990. Důležité ovšem bylo, že v momentě, kdy bylo možno přistoupit k jejich realizaci, byly zde a mohly být uplatněny.

Jak jsem již několikrát upozornili, v případě dalších osobností a oborů byla situace ještě složitější. Státní úřady povolily doktorát novému kandidátovi zpravidla v případě, že příslušný katedrový profesor vážně onemocněl nebo zemřel. O nějaké „kádrové rezervě“ není možno vůbec hovořit. Ideálním stavem by bylo, kdyby pro každý obor byly na fakultě připraveni dva nebo tři odborníci a kdyby na každé katedře mohl vedle profesora působit docent (ten by byl v případě nutnosti jeho dobře připraveným nástupcem) a asistent. V původní koncepci fakulty z roku s tím také počítalo, pouze díky nepříznivým okolnostem nebylo možné tento plán realizovat.

Bylo jasné, že tato krátkozraká personální politika především Sekretariátu pro věci církevní MK - ČR může vést k vážnému ohrožení fakultní práce.

Skutečně se ukázalo, že po vážném onemocnění (1982) Prof. M. Kaňáka zde není nástupce, jak jsme již poukázali shora při představení jednotlivých kateder HČBF. Prof. Molnár suploval předmět po jistou dobu, než sám vážně onemocněl. Jejich nástupce Dr. Jan B. Lášek dostal povolení ke vstupu do aspirantury teprve v r. 1986 a promoval o dva roky později.

Zastavili jsme se u personálních záležitostí učitelů podrobněji; chtěli jsme však ukázat na objektivní brzdy růstu

fakulty v letech, kdy měla dostatek sil, aby si připravila nástup nové generace.

Salajka ve své studii z r. 1987 poznamenává, že v té době pracovalo na fakultě celkem (včetně hospodářsko-technického personálu) celkem 25 fyzických osob na 18 systemizovaných místech⁹⁰. Vydává o svědectví o tom, že fakulta byla bezesporu velmi malým ústavem. Současně je velmi povzbudivé, že konala svoji práci. Bibliografie jednotlivých učitelů, včetně učebních textů jsou dobře podchyceny⁹¹. Podchyceny jsou i jejich články v Náboženské a Theologické revui (až do r. 1984, resp. 1985) - těch jsou stovky⁹². Ve srovnání s dnešní absolutní svobodou bádání a produkcí teologických fakult obecně se nemůže tehdejší fakultě vytýkat vůbec nic.

Musíme ještě poznamenat, že řada monografií a disertací nemohla být vůbec vydána, byla rozdělena na mnoho článků, uveřejňovaných pak v církevním tisku. Vedle Theologické revue, kterou tehdy vydávala (do r. 1991) ÚR CČSH to byl především církevní týdeník Český zápas a dále církevní kalendář - ročenka Blahoslav.

Není třeba zdůrazňoval, že HČBF měla stejně jako ostatní bohoslovecké fakulty limitován přiděl papíru na skripta, která vycházela výhradně v Ústředním církevním nakladatelství, tedy nikoliv v nakladatelství pedagogickém, kde vycházela skripta ostatních vysokých škol. Limit byl 1-2 tituly ročně.

Je pravda, že profesori mohli publikovat v témže nakladatelství za CČSH. Jenže situace s knihami byla obdobná - byl povoleny též 1-2 tituly, do čehož se počítaly i zpěvníky pro lid ve sborech a jiné objemnější tiskoviny.

Pokud jde o publikování ve veřejných, světských nakladatelstvích, zakázáno samozřejmě nebylo. Ale žádné takové nakladatelství knihu teologa (tedy nemarxistickou) k publikování přijmout nemohlo. Jsou tu sice výjimky - na HČBF

⁹⁰ M. Salajka: *cit. dílo* (1987), str. 48.

⁹¹ *Husitské bohosloví* (1995), str. 56-58.

⁹² Srov. interní tisk *Husova československá bohoslovecká fakulta* (1985), str. 18-39.

to byl např. Miloslav Kaňák, kterému se podařilo v nakladatelství Melantrich vydat knihu o slovníkáři Josefu Frantovi Šumavském⁹³, ale ty potvrzují toto přísně střežené pravidlo. Trochu jiná byla situace v nakladatelství Vyšehrad, ale tam teologové CČSH stejně přístup neměli.

O to více je třeba si cenit odborné práce, kterou učitelé fakulty vykonali. Mnohé z jejich knih obstojí i po letech a jsou citovány jako stěžejní díla. Myslím, že by bylo docela aktuální některé z těchto prací znovu vydat - jsou dobře čtivé a i v dnešní záplavě křesťanské literatury by jistě nezůstaly bez povšimnutí.

Musím konstatovat, že mezinárodní izolace v době normalizace nebyla kupodivu tak hroživá, jak tomu bylo v padesátých letech. Komunisté chtěli na veřejnosti demonstrovat, že v ČSSR je přece náboženská svoboda a museli tedy některé výjezdy učitelů dovolit, stejně jako návštěvy zahraničních odborníků v Praze.

Velmi bolestně bylo pocíťováno, že není možná mezinárodní výměna studentů. V tomto ohledu byla situace na Komenského evangelické bohoslovecké fakultě mnohem lepší než na HČBF. Několik studentů na počátku 70. let a v polovině 80. let mohlo studovat ve východním Německu. Jednalo se především o posluchače vyšších ročníků a jejich pobyt velmi pomohl formování odborného profilu. Z ciziny na HČSF (též z NDR) přijížděli studenti velmi sporadicky a pouze krátkodobě. Za zmínku stojí, že v 80. letech zde studovali dva baptističtí studenti ze SSSR, z nichž jeden (Alexander Potapenko) fakultu skutečně řádně dokončil. Tři etiopští kopti působili na fakultě pouze jeden rok a pro neschopnost soustředěného studia musela fakulta jejich další vzdělávání odmítnout.

Zmínili jsme již výše, že byly povolovány výjezdy učitelů. Celá procedura byla sice velmi komplikovaná, ale přinesla nesmírné odborné výsledky. Není k dispozici soupis těchto cest

⁹³ Miloslav Kaňák: Josef Franta Šumavský, Praha 1975.

(nebylo jich zase tak mnoho), musíme se zde spokojit s údaji, které uvádí opět M. Salajka: Z. Kučera byl v Basileji a opakovaně v Německu či Rakousku, M. Salajka podnikl celou řadu cest ve službách ekumenického a mírového hnutí, rovněž tak i A. Ebertová. Studijní pobyt byl umožněn pak Z. Sázavovi (Tübingen), A. Lukešové (Francie, J. Kubíkové (Velká Británie). Je faktem, že zejména zásluhou katedry systematické teologie byly navázány styky s univerzitami v Bonnu, Mnichově, Regensburgu, Berlíně, ve Vídni, Debrecínu i s teologickými akademii Ruské pravoslavné církve v Zagorsku a Leningradě. Tyto ekumenické styky pak přetrvaly a tvořily základ ekumenických kontaktů Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy a byly dále v nových poměrech intenzívně rozvíjeny.

Abychom věrně podali obraz studentstva, nesmíme zapomenout, že i když fakulta byla výrazně konfesním ústavem, měla dobré domácí ekumenické styky a některé menší církve vzdělávaly svůj duchovenský dorost právě zde. Jedná se především o unitáře, metodisty a starokatolíky, dokonce zde studovali i dva luteráni ze Slezské evangelické církve a.v. Studentem HČBF byl i nynější starokatolický biskup Mgr. Dušan Hejbal, který byl ovšem z politických důvodů ze studia vyloučen a musel své studium dokončit až po r. 1989. Již shora zmíněný superintendent evangelické církve metodistické Vilém D. Schneeberger dosáhl na HČBF dokonce i doktorátu teologie.

Na fakultě se v 80. letech mohly konat i některé mezinárodní konference. Podle Salajky to bylo zasedání předsednictva Konference evropských církví v r. 1981 a Ekumenické rady mládeže v Evropě v r. 1982⁹⁴. Pokud se mi podařilo zjistit, další zasedání nebyla nikde zachycena.

Fakultu mohli navštívit někteří významní ekumeničtí hosté z ciziny, kteří oslovili i studenty. Tyto hostovské přednášky značně přispěly k rozšíření ekumenického i kulturního obzoru posluchačů. Jsou podchyceny tyto návštěvy: H. Braun z NSR, L.

⁹⁴ M. Salajka: *cit. dílo* (1987), str. 49.

Vischer ze Ženevy, V. Borovoj z Moskvy, K. Huszti z Budapešti, E. Käsemann z Tübingenu, generální tajemník Konference evropských církví G.G. Williams ze Ženevy, president Evangelické církve v Německu (NSR) J. Held, D. Kraft z Berlína (NSR, K.P. Donfried z USA. Ke konci 80. let, když už slábla kontrola režimu, byly nečekaně dovoleny další aktivity. Mezi ně patří např. mezinárodní sympozium o myšlenkovém odkazu Paula Tillicha, návštěvy renomovaných profesorů, jako např. Oswalda Bayera z Tübingen a dalších.

II. 9. Změny, postupně realizované a epilog

Na svou dobu ideálně byl vyřešen formální vztah fakulty a církve. Jak jsme již uvedli výše, přes svoji konfesní vyhraněnost byla fakulta ústavem státním. Zástupce fakulty byl členem Ústřední rady a fakulta měla i svého zástupce v církevním orgánu – v Radě pro výchovu duchovních a kazatelů. Ve fakultní radě byl zastoupen představitel CČSH. Vzájemná propojenost byla demonstrována i tím, že profesori fakulty pracovali v dalších různých církevních institucích. Pokud se jednalo o centrální církevní instituce, problém nebyl. Ten se objevil v případě, když měl např. vystoupit některý fakultní učitel v některé náboženské obci – k tomu potřeboval státní souhlas a ten nebýval automaticky udělován.

Existují veškeré seznamy studující na HČBF v letech 1950-1990. Byly publikovány celkem dvakrát a jsou tedy obecně dostupné⁹⁵. K dispozici jsou o kompletní seznamy těch, kdo na fakultě studovali částečně a za asistence fakultních učitelů skládali pak pouze církevní zkoušky⁹⁶.

Podle odhadu těch, kdo se problematikou dříve zabývali, by církev potřebovala, aby na fakultě byl dvojnásobek studentů. Reprodukce duchovenského sboru byla splněna asi ze dvou

⁹⁵ Do r. 1985 jsou v soukromém tisku *Husova československá bohoslovecká fakulta* (1985), str. 6-14 – zde se jedná o otisk z Theologické revue. Kompletní je pak seznam v manuálu *Husitské bohosloví* (1995), str.44-52.

⁹⁶ Srov. shora uvedený soukromý tisk, str. 14a-14b.

třetin. Na HČBF fakultě studovalo za čtyři desetiletí její existence asi 500 posluchačů, z nichž necelá stovka měla ovšem pouze církevní zkoušky, nikoliv řádné fakultní absolutorium.

Z dnešního měřítka by se mohlo zdát, že to není mnoho. Opak je však pravdou. Všichni tehdejší posluchači se připravovali na duchovenské povolání - nic jiného ani nebylo v tehdejším systému možné.

Fakultě státní úřady dovolily jakýsi zvláštní druh doškolování duchovních. Jednalo se o schůze jednotlivých kateder. Může se zdát, že to nebylo příliš efektivní, ale i to je pouhé zdání. O co šlo: každá fakultní katedra pořádala každý měsíc nebo každý druhý měsíc během akademického roku schůze, kterých se účastnili většinou duchovní z „terénu“, z náboženských obcí. Na těchto schůzích, které měly charakter postgraduálních školení, přednášeli pod vedením katedrových profesorů buď oni sami, nebo profesori nebo pozvaní hosté. Po přednáškách byla diskuse a probíraly se také novinky domácí i světové literatury. V každém případě tyto schůze - čas od času státem kontrolované - přispěly k další teologické práci bývalých studentů a k jejich další práci v jejich oblíbené teologické disciplíně.

Styk fakultních učitelů s církví byl zajištěn také tím, že učitelé celkem pravidelně přednášeli na církevních kurzech a teologických tématických konferencích (obvyklé 2x ročně) a dále na synodách jednotlivých diecézí.

Několikrát jsem slyšela názor, že k určitému útlumu došlo v církvi v 80. letech nikoliv proto, že byly nepříznivé politické poměry (to jistě nikdo nepopírá), ale proto, že letitou praxí zavedená teologická práce začala pod vlivem únavy, stáří učitelů a dalších jevů v církvi postupně stagnovat. Lze se domnívat, že určitě to jedna z příčin je. Jen velmi neochotně a zvolna se tento stav měnil v 90. letech a ještě dnes je možné říci, že nebylo dosaženo úrovně pravidelné odborné teologické práce tak, jak na ni CČSH byla

zvyklá až do počátku 70. let. Nová fakulta (UK HTF) sice produkuje kvalitní literaturu, ale její učitelé - i ti z CČSH - se již neangažují pro vzdělavatelskou činnost v církvi v té míře, jak tomu bylo v minulosti.

M. Salajka se pokusil v námi hojně využívané studii z roku 1987 srovnávat výsledky bohosloveckého studia z doby prvních 30 let vzdělávání (do r. 1950) s léty po založení HČBF. Aniž bychom chtěli uvádět příliš mnoho statistik a čísel, nutno říci, že některé výsledky jeho zkoumání jsou velmi zajímavé. Protože svoji studii psal prakticky na konci existenci HBČF, je možno údaje o ní pokládat za konečné, neboť poslední dvě léta její existence by těžko mohly změnit celková srovnání. I když by se mohlo zdát, že nová fakulta pro roce 1950 vytvořila ideální podmínky a budou tedy adekvátně lepší výsledky, nebylo tomu tak vždy a ve všech ukazatelích.

Předně pokud jde o úspěšnost studia, v období do r. 1950 své studium dokončilo 74 % posluchačů, v období 1950-1987 pouze 57 %. Vypovídá to jistě i o motivaci, o cílevědomosti. Rozbor těchto čísel by byl zajímavým materiálem pro rozsáhlou teologickou studii o bohosloveckém vzdělání.

Zajímavý je i počet zájemců: v prvním období se hlásilo průměrně 19 kandidátů, ve druhém období jen 10 ročně. Tempo poklesu je velké. Byla jeho příčinou pouze sekularizace a komunistická nadvláda? Má hlubší příčiny? Přičemž je nutno vzít v potaz, že až do doby těsně po válce byli přijímáni ke studiu bohosloví jen muži. Po válce byla v tomto ohledu situace daleko příznivější - a přesto nepříznivé výsledky.

Naopak v druhém období, na HČSB, bylo studentům umožněno, aby se připravovali v prezenčním studiu a daleko méně než tomu bylo do r. 1950 byli posluchači ustanovováni do praxe. To přispělo pak ve značné míře k tomu, že se celková úroveň bohosloveckého vzdělávání podstatně zlepšila. Salajka své srovnání komentuje slovy: „Srovnání obou období je sice nutné, ale je možné pouze formálně. Jde totiž o rozmanité epochy,

určované nesouměřitelnými podmínkami. Toto konstatování by se nemělo stát argumentem pro neochotu zabývat se vytyčováním charakteristik pro určité fáze života a práce; mělo by naopak vést k poznání „kontinuity a diskontinuity“ tradice církve a podnítit dnešní CČSH k uvědomělejší existenci, k cílevědomým opatřením a energickému duchovnímu úsilí“⁹⁷. Nezbyvá, že i po dvaceti letech s prof. Salajkou souhlasit. Jeho výzkumy přímo vybízejí k tomu, aby byla provedena srovnání statistik z HČBF se statistikami z dnešní UK HTF. Některé ukazatele nejsou sledovatelné (např. náboženské vyznání posluchačů), ale přesto by se na první pohled mohl ukázat ve vší šíři obrovský zlom, který nastal i v bohosloveckém vzdělávání. Salajkou definované problémy by pak vystoupily do popředí daleko v jasnějším světle.

Do roku 1987 působilo v CČS(H) celkem 912 kněží. Nicméně po roce r. 1950 jich bylo připraveno fakultou či jinými vzdělavatelskými aktivitami pouze 30 % z nich.

U jiných církví bylo celkem běžné, že v případě schopnosti kandidátů a nutnosti (nouze duchovních) ustanovovaly do duchovní správy laiky bez teologického vzdělání.

CČS slouží ke cti, že k této praxi se snažila neuchylovat. Většina laických pracovníků, kteří byli nějakým způsobem ustanoveni do církevních služeb, si osvojila základy bohosloveckého vzdělání. Složili před církevní komisí (kde ovšem, jak již bylo zmíněno výše, zkoušeli fakultní profesori) I. nebo II. odbornou bohosloveckou zkoušku. Dle osobního svědectví frekventantů tyto zkoušky plně odpovídaly zkouškám fakultním, snad jen rozsah biblických jazyků byl mírně omezen. Bez řádného studia a řádných zkoušek bylo ustanoveno za celé sledované období jen asi 20 osob. Stejný počet osob působil jako výpomoc v duchovní správě – buď jako jáhni nebo jen kazatelé, ale ti byli většinou nuceni, aby si postupem času své vzdělání doplnili.

⁹⁷ M. Salajka: *cit. dílo* (1987), str. 53.

V roce 1988-1989 byla další existence fakulty značně nejistá. Dnes si to málokdo zpětně uvědomuje, ale znovu rekapitulujeme hlavní problémy: nedostatek připravených mladých pedagogů, kteří by mohli postupně zaměnit odcházející generaci - všichni habilitovaní učitelé dosáhli v r. 1990 věku 59, resp. 60 let. Nejmladším odborným asistentem byl Dr. Jan B. Lášek, nar. 1956, po něm následovala Dr. Anna Lukešová, nar. 1948. Tedy absolutní absence střední a mladší generace. Problém byl také s počty studentů. Při inkorporaci jich fakultě měla necelých šedesát. Těžko lze odhadnout, jak by se vývoj ubíral dále, kdyby nedošlo k rozhodujícímu obratu v r. 1989. Držel by stát fakultu z propagandistických důvodů dále? Našla by fakulta a církev - kdyby jí byly dána možnosti - ještě sílu k obnově jednooborové fakulty? Jsou to otázky, které si musíme klást, i když z hlediska metodologického je to jistě špatně: dějiny neznají žádné kdyby.

Zkušenosti, které jsou ze studia jednooborové husitské teologie na nové fakultě Univerzity Karlovy ukazují, že staré problémy, které byly pocítovány na HČBF jako palčivé, se znovu otevřely a otvírají. Zejména je velmi silně pocítováno, že nejsou připraveni odborníci ze střední generace. Výchova nových, kteří se k velké radosti církve na fakultě objevili, bude ovšem trvat ještě velmi dlouho.

III. Závěr

Je nesmírně těžké z odstupu, který máme, celkově dějiny fakulty hodnotit. Fakulta jistě vycházela v r. 1950 vstříc nadějím, které do nového ústavu vkládala ČČS. Vzhledem k tomu, co probíhalo v celé společnosti, mohla tyto naděje splnit jen částečně. Není sporu o tom, že její úloha v dějinách ČČS(H) byla a je veliká. Několikrát jsme zdůraznili, že byla teologickou dílnou církve. Dnešní „krize“ v ČČSH je jistě

vyvolána celou řadou dnes ještě těžko postižitelných jevů. Ovšem skutečnost, že chybí střední teologická generace, která by pozvedala svůj kritický hlas a přispívala k řešení problémů, je vážným mementem.

Pro církev fakulta vychovávala po čtyři desetiletí kněze. Kněží byli celkem dobře vzdělaní a mohli působit s úspěchem v konkurenčním prostředí.

Při izolaci od světa, zejména v padesátých letech, udělala fakulta maximum, aby se výsledky bohosloveckého bádání poválečných let dostaly mezi studenty a do sborů. Už v tom tkví splnění velkého úkolu.

Její akademický provoz - jakkoliv omezován a jinak ohraničován - snese dobré srovnání se světskými vysokými školami doma, tak s domácími i zahraničními teologickými fakultami. Mezi domácími fakultami dokonce nepatří na poslední místa, nýbrž spíše na přední. Katolické fakulty byly uměle izolovány od dění v cizině, např. Pravoslavná bohoslovecká fakulta v Prešově byla skoro výhradně orientována pak na ruské pravoslaví. Těžká jsou kriteria, která se zde mají použít. Nejlepším kritériem však je, že studenti, kteří branami fakulty prošli, dobře obstáli v církevní službě. Dalším kritériem může být, že fakultní učitelé byli schopni se pravidelně úspěšně účastnit teologické práce v cizině (kongresy), že publikovali v zahraničních slovnících a časopisech, sporadicky dokonce knihy - většinou ve světových řečech. Dobrou vizitkou pro fakultu a její teologickou práci také je, že byla od doby, kdy se otevřely hranice - tj. od poloviny 60. let - neustále vyhledávána odborníky s ciziny, kteří zde přednášeli, ale také diskutovali se studenty a pedagogy. Protože i pro teologii platí, že vědecké poznání vzniká v diskusi, měla tato setkání nesmírný význam pro fakultu i pro její hosty.

Ukazuje se, že před otevřenost UK - HTF církvi užší pracoviště, jakým byla HČSF chybí. Na nové fakultě nejsou ani nemohou být řešeny otázky, kterými se zabývala HČSF.

V současné době ve světě, v Evropě i v Americe probíhá široká diskuse o teologickém vzdělání a jeho budoucnosti. Jsou diskutovány také témata jako postavení křesťanské teologie v univerzitních systémech, konfesní školy, bohoslovecké školy veřejné či soukromé.

Žijeme opravdu ve zlomové epoše a je těžké odhadnout, kam bude směřovat další vývoj. Jedno je ovšem jisté. V konkrétních podmínkách konkrétní doby splnila HČBF úkol, který ji byl jejím vzniku dán, mírou vrchovatou. Proto by její dějiny měly být zpracovány velmi podrobně-jako připomínka budoucím generacím a možná i jako varování, kterých chyb je nutno se při organizaci bohosloveckého vzdělávání vystříhat. V každém případě otevřenost této fakulty - i když byla ústavem převážně konfesním - může být příkladem pro mnohé konfesní školy, které se v zájmu zachování „čistoty“ učení uzavírají nejen ekumenicky, ale i ostatním vlivům zvenčí. HČSBF se vždy hlásila ke své církvi, současně si však byla vždy vědoma plurality a ty, kdo přicházeli s dobrým úmyslem, vždy přijímala.

V jednom ohledu, který byl na předchozích stránkách mnohokrát akcentován, mohou být dějiny HČSBF vážným varováním. Každá vzdělávací instituce, pokud chce přežít své zakladatele, musí od počátku dbát na výchovu odborného dorostu a na dostatek personálních rezerv. Je pravda, státní úřady zasahovaly mnohdy tvrdě, ale kdyby církve i fakulta důsledně trvaly na svých požadavcích, mohly být výsledky daleko lepší.

Ještě jednu věc je třeba uvést naprosto na závěr: fakulta hrdě nesla jméno Husova a hlásila se k jeho myšlenkovému odkazu. V době, kdy Husovo poselství i poselství celé české reformace bylo hrubě deformováno, fakulta vydávala práce, které pravdivě ukazovaly skutečný odkaz Husa a husitství. Snad

v budoucnu i toto někdo z badatelů ocení - příkladem tohoto přístupu může být na svou dobu velmi odvážný sborník Hus stále živý, který vydala sice církev, ale který k výročí v r. 1965 kompletně připravila fakulta.

Seznam použité literatury:

Adámek František: *Patriarcha Dr. František Kovář*, Praha-Blahoslav 1948

Černý Pavel: *Církev a náboženské společnosti v ČSSR*, 3. vydání, Praha 1989

Horský Rudolf: *Výbor ze zákonů, nařízení a sněmovních usnesení ve věcech náboženských a církevních*, Praha 1965

Hromádka Josef Lukl: *Církev československá*, in: *Křesťanská revue*, roč. 5/1932, str. 233-241, 280-283, 298-301, roč. 6/1933, str. 66 a násl.

Husitské bohosloví 1995, uspořádal M. Salajka, vydala UK HTF v Praze 1995

Husova československá bohoslovecká fakulta. 35. let života a práce, interní tisk, Praha 1985

Kadeřávek Václav - Trtík Zdeněk: *Život a víra Dr. Karla Farského*, Praha s.d.

Kaňák Miloslav: *Josef Franta Šumavský*, Praha 1975

Kovář František: *Výklad evangelia Janova I-II*, rozm. rukopis, Praha 1944

Kovář František: *Výklad evangelia Markova*, Praha 1941

Kučera Zdeněk: *Darovaný život*, in: *Cestou lásky a pokoje, životopisná studie a výběr z článků M. Nováka*, ed. Z. Kučera, Praha 1962

Kučera Zdeněk: *Teologie ČČS(H) očima Trtíkova nástupce*, in: *Sborník z konference u příležitosti 20. výročí úmrtí Prof. Trtíka*, Praha 2003, str. 52-63

Kučera Zdeněk: *Teologie a univerzita*, in: *Husitské bohosloví 1995*, str. 17 a násl.

Kučera Zdeněk: *Užitečné návraty: o přesvědčivost křesťanského poselství*, in: *Zdeněk Kučera - Jan B. Lášek (ed.)*, *Modernismus-historie nebo výzva? Studie ke genezi českého katolického modernismu*, Brno 2002 (*Pontes Pragenses*, sv. 24)

Lášek Jan B.: *Příspěvek k budoucímu životopisu Dr. Karla Statečného*, in: Zdeněk Kučera-Jan B. Lášek (ed.), *Docete Omnes Gentes*, Brno 2004 (*Pontes Pragenses*, sv. 35)

Náboženská revue ČČS 1929-1967, různé ročníky

Naše doba - náš úkol. Sborník Milanu Salajkovi k 60. narozeninám, redigoval Z. Kučera, Praha 1988

Obnova církve katolické v Republice Československé, Praha 1919

Padesát let ČČS, usp. M. Kaňák, Praha 1970

Ročenka Husovy čs. evangelické fakulty bohoslovecké v Praze za rok 1937-1938 a sborník za druhé desetiletí 1929-1939, Praha 1939

Salajka Milan: *Úsilí ČČS(H) na poli fakultní teologické práce a bohosloveckého vzdělávání*, in. *Theologická revue ČČS(H)*, roč. 58(20)/1967, str. 1-18; 35-54; 92-96

Sbírka zákonů a nařízení ČSR 1950, 1990

Spisar Alois: *Ideový vývoj církve československé (Nástin)*, Praha 1936

Spisar Alois: *Věrouka v duchu církve českomoravské*, Praha 1941

Stejskal J.R.: *Le Proces de Jean Huss. Etude historique et dogmatique*. Paris 1923

Sborník k prvnímu desetiletí Husovy fakulty 1919/1920-1928-1929, Praha 1930

Slovník českých filozofů, ed. Jiří Gabriel, FF Masarykovy univerzity, Brno 1998

Šedesát let profesora ThDr et PhDr. Miloslava Kaňáka. Životopisná črta se soupisem jeho prací, rozmnoženo jako rukopis, Praha 1977

Šuvarský Jaroslav: *Biskup Gorazd*, Praha 1979

Švarc Stanislav: *František Maria Hník - protagonista sociální teologie Církve československé. Počátky sociálně etického myšlení ČČS v době 1. republiky. Doktorská disertační práce UK HTF*, Praha 2004 (nevydáno)

Theologická revue UK HTF, roč. 72/ 2001

Trtík Zdeněk: *Poslání Husovy fakulty*, in: *Theologická revue CČS(H)*, roč. 41(4)/1971, str. 108-109

Trtík Zdeněk: *Teologie bohoslovecké výchovy*, in: *Theologická revue CČS(H)*, roč. 41(4), str. 15-31

Urban Rudolf: *Die Tschechoslowakische Hussitische Kirche*, Marburg/Lahn 1973 (Marburger Ostforschungen, Bd. 34)

Urban Rudolf (jiný): *O lepší výchovné cesty*, Praha 1935

Kromě těchto zdrojů byl použit týdeník Český zápas a rodinný kalendář CČS(H) Blahoslav - různé ročníky.

SUMMARY IN ENGLISH

Rafaela Friess: *Husova československá bohoslovecká fakulta v Praze 1950-1990*, Magisterská práce

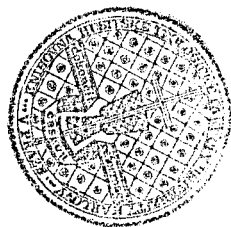
John Hus Czechoslovak Faculty of Theology in Prague 1950-1990,
Thesis for obtaining Magisterial Degree

Present thesis describes the whole history of the independent theological faculty, which was training 1950-1990 priests for the Czechoslovak Hussite Church. The study was done on the ground of published materials, not of archival items.

To understand grounding of independent theological faculty, one must be introduced in the question of training of the clergy of Czechoslovak Church three decades before the faculty was erected. First part of this work (p. 1-28) is therefore entitled „History of theological training in the Czechoslovak Church 1920-1949“. There are described the complications, which had this church - firstly educated the clergy (till 1924) on the orthodox schools in Serbia, but it was inadequate. Afterworth they studied on Protestant Hus theological Faculty in Prague, founded 1919. But training there was in protestant sense. Czechoslovak Church founded in 1932 its own private school, which existed till 1934. It was not real to support by the church own independent university. In accordance with the teachers of Protestant Hus Faculty of Theology, in 1935 was here an independent section for this church erected. There was founded a new chairs for the teachers of Czechoslovak Church. This system existed till 1939, as all Czech universities was closed by the nazis. During the world war II had church for traininf of the clergy only semi-ellegal courses. After 1945 followed education on the Protestant Hus Faculty again in own section and it remained till 1950.

In 1949 was anew organised the state-church relationship in communist Czechoslovakia. And one year later comes new organisation of education of clergy not only for Czechoslovak Church, but for all confessions in the country.

The second and main part of this thesis is called „History of the Hus Czechoslovak Faculty of Theology 1950-1990“. There is the law presented, according to this faculty was erected. Mrs. Friess gives the structure of the institution, presents normal academical traffic. Gives some bibliographical items, concerning the leading professors of the faculty.

SUMMARY IN ENGLISH

Rafaela Friess: *Husova československá bohoslovecká fakulta v Praze 1950-1990*, Magisterská práce

John Hus Czechoslovak Faculty of Theology in Prague 1950-1990,
Thesis for obtaining Master's Degree

Present thesis describes the whole history of the independent theological faculty, which was training 1950-1990 priests for the Czechoslovak Hussite Church. The study was done on the ground of published materials, not of archival items.

To understand grounding of independent theological faculty, one must be introduced in the question of training of the clergy of Czechoslovak Church three decades before the faculty was erected. First part of this work (p. 1-28) is therefore entitled „History of theological training in the Czechoslovak Church 1920-1949“. There are described the complications, which had this church - firstly educated the clergy (till 1924) on the orthodox schools in Serbia, but it was unadequate. Afterworth they studied on Protestant Hus theological Faculty in Prague, founded 1919. But training here was in protestant sense. Czechoslovak Church founded in 1932 its own private school, which existed till 1934, but it was not real to support by the church own independent university. In accordance with the teachers of Protestant Hus Faculty of Theology, in 1935 was here an independent section for this church erected. There was founded a new chairs for the teachers of Czechoslovak Church too. This system existed till 1939, as all Czech universities was closed by the nazis. During the world war II had church for training of the clergy only semi-illegal courses. After 1945 followed education on the Protestant Hus Faculty again in own section and it so remained till 1950.

In 1949 was anew organised the state-church relationship in communist Czechoslovakia. And one year later comes new organisation of education of the clergy not only for Czechoslovak Church, but for all confessions in the country.

The second and main part of this thesis is called „History of the Hus Czechoslovak Faculty of Theology 1950-1990“. There is the law presented, according to this faculty was erected. Mrs. Friess gives the structure of the institution, presents normal academical traffic. Gives some biographical items, concerning the leading professors of the faculty. Some leading theological disciplines are given in outline, some more more detailed (as for instance systematic theology). Author describes not only academic traffic, but the co-existence of the Church and of faculty. She shows, how far was faculty close connected with the life of the church. In this topic was co-existence nearby ideal.

Evaluating the faculty, she says the faculty broke the imposed isolation and had a lot of ecumenical and scholar contacts with partners abroad. It is a pity, that students of the faculty had only possibility - as the study abroad concerns - to go to the GDR.

Faculty was originally open for one confession. Despite this fact, students of other small confessions as old-catholic, methodists and unitarian studied here.

The greatest problem of the faculty since the sixties was training of future teachers, young scholars. The state interfered and there was allowed only for a small number of good students to present the doctoral thesis.

In the last periode of its existence, faculty had a small number of students too. Beside theology it was not allowed to study here other disciplines as pedagogics or social sciences.

The Conclusion (p. 63-66) compares the work of HČBF with a new faculty, Hussite Faculty of Charles University. This new faculty is according to the Czech law successor of the old

one, but the structure is other and possibilities are more broad.

The list of used literature is added (p. 67-69).